

Memòria i desig

*Quantes més coses
puc recordar, més sento
que tot comença.*

*Tot just ara, el desig
es fon amb la memòria.*

Feliu Formosa / Joan Casas

Pont aeri amunt, pont aeri avall. Les obligacions que Marta Mata tenia a la capital de l'estat feien impossible que la seva presència a les reunions del consell de redacció de *Perspectiva Escolar* tingués, en aquests darrers temps, la mateixa impecable regularitat de tants i tants anys. Tanmateix, ens tenia ben a prop i no defugia dedicar-hi esforços. Tot i el nombre de tecles que tocava, tothom coneixia la seva capacitat de treball i la seva generositat: difícilment hi havia un *no* per resposta a les demandes més diverses. Era com si amb cada nova empresa de notable envergadura que emprenia, Marta Mata estrenés una nova joventut! Valenta, amb unes pletòriques ganes de viure que encomanava a les persones de qualsevol edat del seu entorn. Quan arribava de Madrid ens trobava amb les orelles molt ben posades, desitjosos de saber de primera mà què s'hi coïa que pogués afectar per bé o per mal el món de l'escola i de l'educació en general. L'atzar va voler que el

2 La Marta

seu darrer article, dedicat d'alguna manera a les bones escoles de la seva infantesa, es publicués en aquesta revista, la *seva* revista, quan ella ja havia aixecat un vol definitiu sense retorn.

Prendre la decisió de confeir un número monogràfic de *Perspectiva Escolar* per fer memòria de la persona i de les diverses facetes de l'obra de Marta Mata, era una acció consubstancial, obligada, d'aquest actual equip de treball de la revista. Però relacionar un possible índex limitat d'articles i sol·licitar-los al corresponent nombre de persones que en un o altre àmbit la van tenir més a prop, era, ha estat, una tasca difícil. Perquè són centenars les persones que la tenien, que la tenen, com un important referent en la seva vida personal, professional, cívica, institucional. Referent en el tu a tu proper; referent per a una escola o una associació; referent institucional de major transcendència; referent per a la història de l'educació en aquest gairebé darrer mig segle. Que tothom, amablement, es vulgui sentir representat per les persones que en darrer terme signen els articles o les notes breus d'aquest recull que us oferim. Hem procurat que fos el més ampli i complet possible ateses també les limitacions de la nostra publicació. Temps tindrem per completar-los amb una visió més àmplia i reposada.

La Marta. Encapçalar així aquest monogràfic, dedicat a una persona singular de tanta vàlua reconeguda, no deixa de ser un atreviment de familiaritat una mica pujadet de to. Marta Mata es feia estimar, s'explica en un article. I l'estimació estableix vincles molt forts. La seva família anava molt més enllà de l'estricta parentiu i esbotzava fronteres territorials. Permetem-nos-ho, doncs: *la Marta*.

La Marta era una dona d'una gran humanitat i, al seu costat, els mestres hem après que el nostre ofici no és altra cosa que ser mestres d'humanitat.

Quan la saviesa popular diu d'una persona que és molt humana o d'una gran humanitat es refereix bàsicament a un home o a una dona que ha excel·lit en la seva preocupació pels altres. Els homes i les dones som éssers vius que tenim la capacitat de donar sentit a la vida. L'opció personal de tenir en compte prioritàriament la dignitat i les demandes de *l'altre*, dels altres, és el que ens distingeix precisament com a éssers humans, com a éssers que anem esdevenint cada vegada

més humans. L'ofici de ser home i de ser dona s'ha d'aprendre, i se n'aprèn durant tota la vida. Llibertat i responsabilitat són les dues cares d'una eina pròpia només de l'ésser humà. Marta Mata ha excel·lit en la conquesta i l'exercici de la llibertat i la responsabilitat.

Un capvespre de fa gairebé quaranta anys, en aquelles velles dependències del que aleshores era l'Escola de Mestres Rosa Sensat, la Marta Mata iniciava un curs dedicat a la formació d'uns mestres que *anaven a totes* escrivint a la pissarra aquesta frase: *sense llibertat no pot haver-hi responsabilitat*. En aquells anys prou que ens en faltava de llibertat, de llibertats de tota mena. Llibertat. Molts i moltes hi van deixar la pell en aquella lluita. La Marta propugnava aleshores per a l'escola un règim de llibertat i de confiança, és a dir, de responsabilitat. Un tarannà ben diferent de l'encotillament mental, per dir-ho suaument, que se'ns volia imposar.

Des d'aquells cursos que varen dur a terme una tasca de suplència imprescindible en la formació dels i de les mestres ha plogut molt: hem reestrenat democràcia i l'escola d'avui no té res a veure amb la d'aleshores. Tampoc la societat no és la mateixa. Ni de bon tros. Si bé s'han aconseguit cotes notables de llibertat i de benestar, han sorgit nous problemes. La societat de l'opulèn-

4 La Marta

cia i del malbaratament no és tampoc el millor dels mons possibles. La societat de la superficialitat, de l'individualisme i de l'exclusió no és *humana*.

En el marc de la Seu Vella de Lleida, a finals del curs 1998-99, Marta Mata dirigia una dita lliçó magistral al jovent que estava a punt d'enllestir els seus estudis a la Facultat de Ciències de l'Educació de la universitat d'aquelles terres de ponent. Encara no havien tingut ocasió d'estrenar-se com a mestres; però la seva padrina de promoció ja els parlava de renovació pedagògica. En el nucli de l'actuació dels educadors hi ha precisament la renovació, la creació permanent d'una nova humanitat.

Ja no tenim la Marta al nostre costat per demanar-li el seu parer, però intuïm que avui s'avindria a començar un renovat curs amb aquesta nova frase: *sense responsabilitat no pot haver-hi llibertat*. I intuïm també que Marta Mata no donava ni al terme ni a l'exercici de la responsabilitat l'accepció força migrada de respondre dels propis actes. Entenia la responsabilitat com a resposta vital a les demandes dels altres, com a resposta compromesa amb les necessitats d'una societat en constant procés de canvi. Respondre a l'altre; fins i tot respondre de l'altre. Responsabilitat.

Llegiu, si us plau, a poc a poc, aquest monogràfic. Pensem que fent memòria col·lectiva de la trajectòria vital d'una pedagoga singular, podem rebre el regal de la seva darrera lliçó magistral sobre l'ofici de mestre –mestres d'humanitat– tot renovant el desig de viure responsablement amb plenitud i d'encomanar-ne les ganes.

Els companys de viatge en els inicis

Allò que més recordo de Marta Mata

Vaig conèixer la Marta l'any 1956 com a conseqüència de la nostra respectiva participació en la creació de l'escola Talitha.

*M. Antònia
Canals*

Ella i jo vam continuar conreant tota la vida la nostra amistat, de la qual tinc anècdotes prou recents. Però ara, en posar-me a escriure unes paraules en memòria seva, que sempre seran curtes comparades amb els meus sentiments, em passa allò que sembla ser tan típic de les persones quan ens anem fent velles: em vénen sobretot a la memòria els records d'aquells primers anys de coneixença, quan érem joves i totes dues prou emprenedores, i sobretot les impressions que en mi van fer alguns dels trets de la seva forta personalitat. Penso que el fet de recordar precisament uns grans valors que la Marta tenia ja de jove pot compensar el fet que la majoria dels que parlaran d'ella, com que són més joves que jo, sens dubte ho faran a partir de les aportacions de la seva vida en una edat ja més madura. A mi, deixeu-me avui parlar només de la Marta de llavors, quan acabava la seva carrera de pedagogia en la primera promoció d'aquesta especialitat de «Filosofia i Lletres» tot just estrenada a Barcelona.

No arribaré pas a explicar tot allò que va significar per a mi i per a molts i moltes mestres el fet de trobar-nos amb ella i com va marcar per sempre les nostres trajectòries professionals, i a través de nosaltres

6 La Marta

la del nostre país. Només recordaré l'impacte que jo en vaig rebre. Així doncs, torno a començar.

Vaig conèixer la Marta l'any 1956. Ella vivia a Saifores, que llavors era lluny de Barcelona; estava molt pendent de la salut de la seva mare, i només venia a Talitha un o dos cops la setmana. Per tant, al començament el contacte no era gaire freqüent, però ja va ser prou fort i important per deixar en mi una bona empremta. En destacaré els trets que des dels primers temps van captivar-me més.

1. Una comprensió profunda i global de l'ensenyament

La Marta hi entenia, d'una manera general, en totes les matèries, és a dir comprenia perfectament el paper de cadascuna en l'educació global dels nois i de les noies, i tenia la paraula justa tant si es tractava de llengua, com de coneixement del medi, o d'art, o de matemàtiques. A mi, que per naturalesa sóc monotemàtica, això va aportar-me una dimensió molt important per aprofundir en el fet educatiu.

2. Una concepció àmplia de la territorialitat de l'escola catalana

Aquest aspecte, que ara no té res d'especial, m'impressionava llavors, quan no comptàvem amb una informació normal, i molts no coneixíem la nostra pròpia història. La Marta, amb la més gran naturalitat, parlava d'una escola rural en un racó dels Pirineus, d'una del Segrià o de la Terra Alta, o d'un grup de veïns que s'havien reunit (sempre clandestinament) per ajudar una escola a l'Empordà. Llavors vaig aprendre que el problema de l'ensenyament no era només nostre, i el meu horitzó es va eixamplar més enllà de Barcelona. Crec que va ser per això que vaig agafar l'afecció, que encara em dura, a recórrer quilòmetres per trobar companys i companyes llunyans, però propers en ideals. Al mateix temps, això va ser una de les coses que em vam fer conèixer i estimar el meu país.

3. Una visió de l'educació com a tasca professional i al mateix temps política

La Marta tenia deu anys quan va començar la guerra civil. Abans crec que havia anat a l'Institut-Escola; sempre parlava del doctor Estalella, d'en Pau Vila; havia conegut l'Alexandre Galí... En fi, jo

sentia que ella tenia el bagatge d'història, viscuda en directe, que a mi em faltava. Penso que és per això, i per la tradició heretada de la seva mare, que ja llavors, en plena època franquista, la Marta tenia el ple convenciment que, per intentar millorar qualsevol de les mancances de l'educació al nostre país, era necessari incidir d'una manera o d'una altra en els aspectes d'organització i polítics de l'ensenyament. Al llarg de la seva vida, n'ha donat prou mostres, d'aquest convenciment, fins a fer-ne el seu fil conductor.

4. Una gran confiança en els mestres; el do d'aglutinar-los i d'engrescar-los

Recordo que, a part d'assistir activament a les reunions que l'escola ens proposava, la Marta reunia petits grups d'altres mestres a casa seva, d'una manera espontània, natural i sempre eficaç. A mi, això em sorprenia i pensava «per què deu fer-ho?». Vaig observar que només es trobaven per parlar de les seves dificultats o dels seus èxits a l'escola, d'una manera molt senzilla, ben diferent de com ho fem ara, i per escoltar algun comentari que la Marta hi feia i que sempre era una lliçó interessant. De mica en mica vaig anar descobrint que aquelles mestres (només recordo dones) confiaven molt en ella, que estaven molt contentes i convençudes que aquelles trobades eren importants per al seu futur, i que allò que en treien era com la pluja damunt de la terra seca. Ara tinc la temptació de dir: «Feliços aquells temps!». Però ara també tinc la certesa que la base d'aquells primers èxits tan poc visibles i gens mesurables eren el profund sentiment que tot ho hem de fer entre tots i la gran confiança en tots els mestres que ella havia tingut ja per endavant.

*Marta Mata
i Maria Antònia Canals*

5. Una gran fe en la força de la reflexió ben feta, i de la paraula justa

Fa pocs dies, en la lliçó inaugural del curs, a la Universitat de Girona, Federico Mayor Zaragoza ens deia que la paraula ha d'anticipar els fets, que pronunciada després dels fets consumats ja no val. Tot escoltant-lo, jo em deia que això és el que pensava i feia la Marta, ja de jove.

N'explicaré un fet concret que va fer-me un fort impacte i que recordo com si fos ahir. Era el primer any de Rosa Sensat i preparàvem la primera Escola d'Estiu, quan tot d'una va aparèixer la pregunta que llavors s'imposava: «gosarem fer-ho en català o no?», i ens disposàvem a mesurar possibilitats i riscos, però ja no va caldre fer-ho. Perquè tot d'una la Marta amb veu segura va dir: «La farem en català, naturalment, perquè això és importantíssim per al futur.» I estic segura que és gràcies a aquesta paraula justa i profètica que totes les escoles d'estiu, i altres realitzacions públiques o col·lectives, van poder fer-se en català, a despit de totes les prohibicions oficials.

Crec que aquests valors de la Marta que he intentat destacar, i d'altres que probablement no encerto a treure a la llum, van ser ja des de la seva joventut definidors de la seva personalitat, després han estat definidors de la seva gran tasca en el camp de l'educació, i avui són per a tots i totes nosaltres el gran missatge que ella ens ha deixat.

Podríem dir que ens els ha passat a nosaltres, i nosaltres tenim el repte de saber-los rebre i passar-los a d'altres.

Ara que el seu record és tan viu, la prova d'amistat i d'homenatge més gran que podem oferir a la Marta totes i tots els mestres que d'una manera o altra l'hem coneguda, és el de tenir sempre present aquest missatge i no deixar que se'n perdin les característiques essencials. L'ensenyament, i en general tota la tasca d'educació a Catalunya, les necessiten més que mai.

Marta Mata. Referent de convicció, de tenacitat i d'esperança

L'any 1954, la Universitat de Barcelona estrena Facultat de Pedagogia. Hi coincidim la Marta, amb vint-i-vuit anys, i jo, amb vint-i-set. Des de Saifores ve a classe quan pot. Per l'entorn familiar i per la seva vivència com a alumna, sap el que ha estat l'escola a Catalunya i ho enyora. Du a flor de pell la qualitat que pot tenir l'educació: li és un ideal, i progressivament, una exigència personal, ideal i exigència que configuraran la seva trajectòria vital.

*Maria Teresa
Codina*

Pel que fa a mi, llicenciada en Clàssiques i amb Magisteri, estava decidida a començar una escola que de debò preparés per a la vida. Amb aquesta finalitat havia passat un any a França i en tornar a Barcelona la nova facultat m'oferia l'avinentsa de completar formació.

A la universitat, els nostres primers intercanvis d'apunts ben aviat passen a ser-ho d'ideals educatius: perfilem com hauria de ser l'escola avui, en ple franquisme, però amb delit per un demà millor, amb el teló de fons del que havia estat als anys de la República.

A la Marta, la relació constant i propera amb la mainada de Saifores li permet contrarestar l'ambient distant de la facultat. Jo, en canvi, acabat el primer curs de Pedagogia, opto per la formació a partir de la

pràctica diària a l'internat de La Molina, amb Jordi Galí com a director pedagògic.

El curs 1956-57, la Marta es llicencia en Pedagogia, el mateix curs en què, en equip, jo engego l'escola Talitha. Els primers anys, sempre anant i venint de Saifores, la Marta forma part d'aquell grup il·lusionat i feiner, participa i s'implica en plantejaments i en dificultats. Qualsevol dels vessants que comporta un projecte educatiu concret, ens du a aprofundir: pedagogia, sociabilitat, economia, organització. La Marta és còmplice conscient del nostre nedar contra corrent i l'esperona; té molt alt el llistó del que ara diem qualitat educativa, alhora que acull i valora les iniciatives dels companys mestres i les reaccions dels infants. Si bé en tots els ordres transmet la seva visió històrica, àmplia i general, té una part especialíssima en l'educació de la lectura i per la lectura, tant de mestres com d'alumnes: és el que solem simplificar amb el terme biblioteca.

En aquell context, l'educació de la fe ens va representar intercanvi i reflexió a fons. En un moment en què per principi l'escola era confessional i ens movíem en el marc de la pedagogia activa, com a educadors creients buscàvem el tipus de didàctica escaient per a la formació religiosa: aquesta recerca sincera arribava més enllà del vessant educatiu i ens qüestionava personalment. El coneixement ampli de la Bíblia i de la litúrgia que tenia la Marta, i la vivència que jo duia de França d'un cristianisme viu i alliberador precursor i/o preparador del Concili Vaticà II, ens van fer avançar en les vessants del que creïem, de l'actuació conseqüent en el dia a dia, així com de la manera de compartir i celebrar la nostra fe. Va ser un temps fort que va contribuir a configurar criteris i a prendre opcions, tant en el marc de l'escola com en el personal. Penso que el ser creient de manera fonda, sòlida i oberta, afrontant interrogants i patint incompressions, ha estat una de les constants en la trajectòria de la Marta.

De mica en mica, aquell ideal educatiu i aquella exigència de joventut duen la Marta a enfocar projectes i a donar respostes progressivament més àmplies. Quan, a mesura que anem avançant en renovació de l'escola, se'ns fa urgent atendre les necessitats que se'n deriven i endeguem «Rosa Sensat» per a la formació dels mestres, la Marta esdevé l'eix del projecte.

A partir de la transició, el seu ideal cristal·litza en el compromís polític, amb creixent responsabilitat, sempre en la línia d'aconseguir la qualitat en l'educació a què tothom té dret. Exigent amb ella mateixa i per coherència, no s'està de deixar el càrrec quan considera que s'allunya de la línia que representa.

La Marta, en la seva trajectòria, ens és un referent per la seva convicció del valor de l'educació de qualitat i del dret de tothom a gaudir-ne; per la seva tenacitat en el treball, tant en l'aspecte personal com col·lectiu, amb vista a aconseguir per a tothom l'escola que eduqui per a la vida, i per la seva esperança en el progrés de l'escola com a institució, gràcies tant a l'esforç de la ciutadania com a les prioritats de les polítiques educatives.

Mentre nosaltres maldem per dur a terme la seva utopia en el món de l'educació, la Marta segueix viva entre nosaltres.

L'herència de Marta Mata

**Jordi Cots
i Moner**

Encara som al moment de les obvietats, d'evocar el més visible, el més conegut de la seva obra. És la creació de *Rosa Sensat*, el llegat amb un nom que perdurarà, mal que amb el pas del temps es torni difús entre els joves d'ara. Tant se val. La seva deixa ja s'ha infiltrat en la nostra pedagogia, tantes coses que vénen d'ella sense saber-ho. Com un poema que es torna cançó popular. Una mica com aquell psicòleg que afirmava: «L'infant només sap *viure* la seva infantesa; *conèixer-la* és assumpte de l'adult.»

La mateixa Marta Mata venia a dir-ho en el que degué ser el seu últim article, titulat «La conjunció astral de l'educació en la Segona República» (*Perspectiva Escolar*, juny 2006). Hi explica la feliç concurrència de noms i corrents que van donar lloc a la nostra tradició pedagògica. Cita Maragall, els Giner de los Ríos, Marcel·lí Domingo, Manuel Ainaud, Alexandre Galí, Josep Estalella... I deia: «Tot això és quelcom que els estudiants de tota edat vam rebre com la cosa més natural i meravellosa del món.»

Però nosaltres haurem d'estudiar el llegat de Marta Mata, i fer-ho de manera crítica, per saber el que no s'ha acomplert; fins i tot les limitacions que hi hagi, o les apropiacions que se n'han fet. I no tan sols això, sinó vetllar i treballar perquè el seu llegat no es perdi. Sobretot la

idea tan senzilla i tan difícil d'una escola on l'infant sigui el centre d'una manera normal i segura.

Ella sabia que aquesta escola havia de ser un producte social. Per dir-ho amb paraules de Maragall, que l'educació és un fruit espontani de la fortalesa d'un poble: un efecte de la seva superioritat, no pas una causa. Jo sempre he volgut interpretar la seva entrada en la política en aquest sentit.

La conjunció astral que, amb una «sana nostàlgia», evoca en aquest seu darrer article, comprenia els dos aspectes, les intuïcions pedagògiques i unes il·lusions col·lectives, alimentant-se recíprocament. Marta Mata va saber establir un fil entre aquell passat i nosaltres, i ens traspasa la responsabilitat d'una altra conjunció astral. Acaba el seu article dient: «Quins astres caldrà que es trobin?».

Marta Mata i Garriga. Alguns records de fets i valors

Pere Darder

Es va dedicar íntegrament i amb passió a la millora de l'educació i de la societat. Partia de l'amor als infants –i a la nostra llengua, al llibre i a la biblioteca–, com a elements educatius i culturals bàsics i, a través de la vivència del treball en equip i de la participació de tots en l'educació, es va implicar en la seva gestió.

Recordo el seu entusiasme i convicció per impulsar la col·laboració entre les anomenades escoles de la Renovació Pedagògica a l'entorn de l'Escola de Mestres Rosa Sensat de cara a la creació d'un Moviment. Inmediatament es van reiniciar les Escoles d'Estiu i es va crear Coordinació Escolar, que consolidaven el col·lectiu d'escoles.

Recordo, també, ja des de la gestió política, l'esforç i l'habilitat esmerçades per a l'aprovació de l'anomenada Llei del CEPEPC i per evitar l'existència de dues xarxes d'escoles segons la llengua.

El 2004 va ser nomenada presidenta del Consell Escolar de l'Estat, del qual, en la legislatura anterior, havia dimitit en protesta per la política educativa del Ministeri corresponent. Per a mi, va ser una nova oportunitat de treballar plegats, en l'àmbit del Consells Escolars.

Com a presidenta va fer servir el vot de qualitat per donar suport a la petició de treure la religió del currículum. Tot i la seva condició de creient, o potser per això, defensava la laïcitat de l'escola pública.

Lògicament, les dificultats van ser moltes, però la Marta era dialogant i persistent, molt acurada en les formes i conseqüent amb el que pensava. Això, com tots sabem, crea resistències i controvèrsia i, a voltes, animadversió.

Val a dir que la Marta era molt amiga dels seus amics, però, alhora, afectuosa i molt respectuosa amb tothom.

Vull acabar amb una frase seva del 2001 sobre el moviment de l'escola activa dels anys setanta-vuitanta:

«...“escola activa”, però escola activa no com etiqueta fixada en més o menys punts, sinó oberta a la renovació constant..., l'escola de la creativitat del nen, dels nens en el grup-classe, i de la creativitat del mestre, dels mestres en equip, en un joc alimentat per la interactivitat.»

Els fundadors de «Rosa Sensat»: Enric Lluch, M. Teresa Codina, Anna M. Roig, Jordi Cots, Pere Darder, Marta Mata i M. Antònia Canals

Pedagogia i política

Marta Mata i Garriga. La tradició d'una pedagogia basada en la llibertat, la igualtat i el compromís cívic

*Pilar Benejam
Arguimbau*

Marta Mata ha mort i tot pensant-hi he reflexionat moltes vegades sobre aquelles paraules tan repetides de Bertold Brecht: «Hi ha homes que lluiten un dia i són bons; hi ha homes que lluiten un any i són millors; hi ha homes que lluiten molts anys i són molt bons, i n'hi ha que lluiten tota la vida: aquests són els imprescindibles.» Marta Mata és una persona que ha lluitat tota la vida, però els mestres com ella deixen llavor, obren camins i no volen ser indispensables perquè saben que la feina no està acabada i que cal continuar.

Marta Mata va néixer el 1926 i va tenir la sort de tenir una mare que es deia Àngels Garriga, mestra, i d'anar al parvulari de l'Escola Baixeres, de cursar primària al grup escolar Pere Vila i estudiar un any a l'Institut-Escola de la Generalitat de Catalunya. Marta Mata va viure de jove l'única autèntica revolució escolar que hi ha hagut en aquest país. Un moment en què la conjuntura va ser tan favorable que el Ministerio de Instrucción Pública, la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona van creure, de veritat, que l'ensenyament era una peça clau per a la regeneració del país. Aquestes institucions van recollir i fer fructificar la millor tradició pedagògica construïda amb

dificultats i constància des del final del segle XIX per la Institución Libre de Enseñanza, per l'Escola de Mestres de Joan Bardina, les escoles de l'Ajuntament, les escoles d'estiu, els Estudis Normals de la Mancomunitat i tantes altres iniciatives i, amb una política decidida i valenta, van crear un model del que hauria de ser l'educació en un país democràtic. L'experiència va durar de l'any 1931 al 1938 i els resultats van ser, necessàriament, parcials .

He sentit dir moltes vegades, amb un deix de crítica, que Marta Mata sempre parlava del passat, però és que, en el nostre cas, el passat tenia vocació de futur. L'escola del període republicà va ser excepcional pel que fa a la renovació pedagògica; excepcional en la formació de mestres, quant a l'extensió i qualitat de l'escola en general, i per la valoració que en feia l'opinió pública. Marta Mata diu: «Quan vaig conèixer les escoles de Ginebra, reputades internacionalment com a model·liques, no em van semblar millors que les que jo havia tingut durant la República a Barcelona.»¹

Marta Mata va viure la millor escola que hem tingut, i també va ser testimoni de la seva mort: «De vegades em revolta sentir parlar de l'escola en termes d'evolució, perquè la meua vida escolar no està gens marcada per l'evolució, sinó en primer lloc per una revolució i acte seguit per una destrallada.»² Certament el canvi va ser dramàtic i radical. A l'Estat espanyol, el franquisme es va aliar amb el catolicisme més conservador i els vencedors de la Guerra Civil van imposar una escola basada en un autoritarisme extrem de caire feixista. El nacional-catolicisme es creia en possessió de la veritat, tenia un model que considerava definitiu i vàlid que s'havia de mantenir, preservar i transmetre si us plau per força i que no admetia el dubte ni l'alternativa. Aquesta manera d'entendre l'educació es basava en quatre principis: la rellevància de la tradició, la irracionalitat, la disciplina i la submissió.

Ser mestre dins aquesta visió de les coses pressuposava una carrera de poca durada i poc prestigi, molt escaient per a les poques noies que estudiaven i per als nois més espavilats d'origen humil, rural o de

1. *Marta Mata-Pilar Benejam*. Transcrita per X. Febrés. Col. «Diàlegs a Barcelona», ed. Ajuntament de Barcelona-Editorial Laia, 1987, pàg. 10.

2. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 12-13.

poblacions sense altres ofertes d'estudis. Per ensenyar unes regles bàsiques del model acceptat necessitaven poc bagatge: una cultura elemental amb una carrera de Magisteri que començava a catorze anys, durava tres cursos i era de nivell inferior al batxillerat superior. Els programes escolars eren decidits pel Ministerio, el qual suposava que els mestres, amb l'escassa formació que rebien, no podien tenir criteri propi.

El cas del professorat de secundària era una altra història perquè ensenyaven a uns alumnes seleccionats pel seu nivell de coneixements, que en general es corresponia, com no podia ser d'altra manera, amb determinats nivells socials. Aquests professors tenien una llicenciatura i podien ensenyar sense cap més requisit, d'acord amb el principi que «qui sap, sap ensenyar». Ara, després de tants anys, han canviat els alumnes i també la societat, però la preparació del professorat de secundària es redueix a un CAP que, en català, recorda la paraula «RES».

Una postguerra cruel i una dictadura de quaranta anys deixen marques molt fondes, de manera que els seus principis i la seva lògica perduren i els veiem revifar una vegada i una altra ara embolcallats en un llenguatge més a la moda. Aquests anys han calat tan profundament en l'educació del país que fa molt difícil un canvi de mentalitat. El treball infatigable de Marta Mata no s'ha centrat a construir un cos teòric original sobre educació com a vegades li ha reclamat l'acadèmia, perquè ha hagut d'atendre altres feines més urgents. Al meu entendre, el mèrit de l'obra de Marta Mata ha consistit a ajudar a fer pinya per a la recuperació de la memòria de la millor tradició pedagògica del país, portar-la a l'escola mitjançant la formació dels mestres i preparar, primer des de Rosa Sensat i després des de diversos llocs de responsabilitat política, una renovació educativa que quasi va ser possible, però que en molts aspectes no ha estat completa.

La pedagogia de la resistència i de la recuperació va començar tan bon punt com va poder, als voltants dels anys cinquanta, amb la creació d'una sèrie d'escoles privades generalment emparades per l'Església més renovadora. Aquestes petites escoles van fer una gran obra pública: demostrar de manera subtil i discreta que existia un altre model d'escola. D'aquestes escoles i en la clandestinitat, en va sortir un seminari pedagògic i d'aquest seminari la idea de l'escola de mestres

Amb Pilar Benejam

Rosa Sensat, dirigida per Marta Mata, per preparar els mestres joves que sortien de la Normal, però amb una gran manca de preparació. Al començament d'aquest moviment renovador, hi van participar persones de gran talla pedagògica, humana i política i aquestes persones van comptar amb l'assessorament de dos «mestres-avis» de la categoria d'Alexandre Galí i Artur Martorell, i també amb el suport d'un grup promotor de ciutadans i professionals. La nova Escola de Mestres va encetar una dinàmica poderosa mitjançant les escoles d'hivern i les escoles d'estiu. Marta Mata diu, recordant aquells primers anys: «era com abocar aigua en una terra assedegada».³

Una pedagogia humanista

El pensament que va guiar la renovació pedagògica catalana té les arrels en pensadors que coneixem com a «clàssics», tan antics com Plató o Rousseau, per exemple, però troba els seus precedents immediats en l'Escola Nova que formula el seu ideari al final del segle XIX. L'Escola Nova, coneguda més tard com Escola Activa, recull la tradició humanista que ha perdurat al llarg del temps i concreta tres principis bàsics: primer, la defensa de la dignitat humana, que suposa

3. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 33.

en educació el ple desenvolupament de la personalitat de l'infant; segon, la defensa de la igualtat dels éssers humans, que en educació implica una escola pública per a tothom, mixta i laica; tercer, la pràctica d'una convivència basada en la participació i en la responsabilitat com a fonament d'un sistema democràtic. La possible concreció d'aquests principis resta sempre oberta a la reflexió i a la millora tant en la seva formulació teòrica com en la seva pràctica, perquè, com diu Marta Mata: «La formació dels infants per a la seva incardinació en una societat canviant exigeix un constant canvi-adaptació de l'escola i del mestre mateix en la seva tasca, un canvi, uns canvis no imposats, sinó cercats amb tota la capacitat del mestre orientada a contribuir a la millora de l'escola.»⁴

a. L'educació integral i l'escola activa

La regeneració de la societat a través de l'educació requereix una educació de qualitat per a tots els futurs ciutadans per arribar a una verdadera societat democràtica. Per això no és d'estranyar que aquesta manera d'entendre la formació dels infants i dels joves hagi estat perseguida per tots els totalitarismes i per aquells grups i persones que pretenen decidir el que han de pensar i fer els altres.

La renovació pedagògica necessària per arribar a la democràcia troba les seves arrels filosòfiques en el gir copernicà de Rousseau que va significar un capgirament de prioritats: passar de la inculcació de la veritat a la capacitat de pensar i de decidir per un mateix. Aquesta llibertat comporta el reconeixement de la dignitat i la capacitat de bondat de la persona humana i una educació integral de totes les capacitats i habilitats dels alumnes. Entesa d'aquesta manera, l'educació no separa la raó de les emocions, la ment i el cos, els coneixements i els valors, la identitat i l'alteritat, i valora la comunicació, la ciència, la tecnologia, l'art, el benestar físic, la participació i la creativitat.

Com diu Marta Mata: «Ja sé que l'escola ha nascut per ensenyar, però pertanyem a un corrent de redreçament de l'escola que ha d'ensenyar tot educant, que ha de tendir a la formació global de la

4. 32 anys de formació permanent. Barcelona: Rosa Sensat-FORCEM, 1998, pàg. 24.

persona.»⁵ Fidels a aquest principi, els programes de les escoles d'hivern i d'estiu de l'Escola de Mestres Rosa Sensat presenten un ampli ventall d'activitats: atenen les especificitats de cada etapa escolar, les àrees de coneixement, però també les activitats culturals més diverses: conferències, debats, concerts, teatre, música, l'expressió en totes les seves branques i les activitats de lleure.

L'Escola Nova, enriquida per les aportacions del constructivisme de Piaget, es fonamenta en el supòsit que les persones neixen amb unes potencialitats que després desenvolupen al llarg del seu procés de maduració i en interacció amb el seu medi. Aquesta concepció de l'educació parteix dels interessos i de les necessitats dels infants i dona una prioritat a les experiències viscudes, al contacte directe amb el medi físic, natural i social. L'escola ha d'ajudar a percebre, a observar, a ser conscient del que hom aprèn, sent, desitja i fa; a valorar la pròpia identitat i a sentir-se part d'uns col·lectius de convivència com el grup classe, l'escola, el poble o ciutat. Diu Marta Mata: «Una escola arrelada a la realitat del país i en la perspectiva global, mundial, vivint

5. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 44.

22 La Marta

els avatars de la mateixa història i de la realitat social començant pels veïns i dins del panorama mundial».⁶ Per fer possible aquesta escola, es necessitaven materials, propostes didàctiques, llibres, jocs, cançons, recuperar tradicions, itineraris de descoberta i d'excursions, reescriure la història i tot això es va fer.

La renovació pedagògica basada en el desenvolupament integral de l'alumne i en la seva participació activa en l'aprenentatge demanava un model de mestre molt diferent del que formaven les escoles normals franquistes. La prioritat de Rosa Sensat va ser dignificar la professió declarant la seva transcendència social, la seva complexitat i la necessitat d'una formació universitària com havia tingut el magisteri en temps de la República. S'entenia que aprendre a ser mestre durava tota la vida i tan important era la formació inicial com la permanent. La formació dels mestres de tots els nivells demanava un equilibri entre la reflexió sobre la pràctica centrada en l'escola i una sòlida formació professional i cultural. Marta Mata defensava una formació dels mestres basada en la pràctica, però superant-la i reformant-la amb la reflexió personal i col·lectiva, amb el contrast d'opinions, la col·laboració i l'estudi. Referent a la selecció d'entrada en la formació del professorat i criticant una possible selectivitat de caire purament acadèmic, proposava com a alternativa que els candidats: «... ho demostrin, per exemple, tot començant per treballar durant un estiu a colònies escolars de vacances. Si ho resisteixen, demostren que tenen una bona inclinació per a l'ofici.»⁷ Que els candidats sense experiència prèvia havien de treballar durant l'estiu a colònies escolars, li semblava una prova de foc. Referent al professorat que havia de formar els mestres, ho veia clar: «tot professor de l'Escola Normal hauria de ser mestre»,⁸ però matisava: «En la formació dels futurs mestres jo hi veig un doble model, cal llegir en tot moment les fonts de la ciència amb les fonts de la vida, de la societat.

6. *32 anys de formació permanent*. Barcelona: Rosa Sensat-FORCEM, 1998, pàg. 24.

7. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 37.

8. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 37.

El mestre no ha de ser només el transmissor d'uns coneixements de la ciència, sinó l'encaixador del noi en la societat. I la societat és treball, esplai, cultura, organització col·lectiva de la vida cívica i política... Trobo una cosa terrible: un mestre que només s'hagi mogut en el món de l'escola i de la universitat.»⁹

Aquesta relació entre la pràctica i la seva fonamentació teòrica basada en la reflexió, l'intercanvi d'experiències i l'estudi, oberta a la participació de la societat es va portar a la pràctica tant en els cursos de tarda com a les escoles d'estiu. També va quedar clara la formació dels formadors. La institució va promocionar i va donar responsabilitats a aquells professionals que destacaven no solament per la qualitat de la seva reflexió, sinó també de la seva pràctica. Un bon nombre de mestres participants a les primeres escoles d'estiu van ser després professors d'altres mestres. La promoció dels millors professionals va afavorir que sortissin de Rosa Sensat moltes persones preparades, que coneixien i estimaven l'escola, per portar endavant la creació o direcció

9. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 43.

de nous centres, per iniciar i treballar a l'escola de mestres de Sant Cugat i per fer tasques de decisió i de gestió en temps de la transició i de la democràcia.

b. Una escola de qualitat per a tothom

Un dels principis bàsics de l'Escola Nova és la defensa de la igualtat d'oportunitats i d'una escola pública per a tothom, entesa com un servei a la societat i com un servei públic. Com moltes de les idees més transcendents en educació, la seva formulació ve d'antic. Marta Mata citava Condorcet que, fidel als principis de la revolució francesa, afirmava: «la societat deu al poble una instrucció pública com a mitjà per fer real la igualtat dels drets».¹⁰ Aquest principi ha estat defensat sempre pels moviments de renovació pedagògica d'esquerres i es va explicitar en el document *Per una nova escola pública*, redactat i publicat en ocasió de la 10a Escola d'Estiu, document que pretenia dibuixar i orientar allò que hauria de ser l'escola de la democràcia.

Tanmateix, la Marta sabia que la defensa d'una escola pública, integrada i de qualitat representa una revolució social que topa amb moltes dificultats, perquè la gran diferència entre la interpretació del món que fa la dreta política i la que fa l'esquerra se centra en el problema de la igualtat. En el nostre país sempre s'aixequen massa barreres quan es vol superar la desigualtat econòmica o religiosa.

Marta Mata, citant Plató, escrivia: «una volta nascuts els infants, mascles i femelles, el més adequat seria per a nosaltres que parléssim tot seguit de llur criança i educació... de com hauria de criar-los la ciutat sencera...» «Cal aplegar en els temples de cada caseriu tots els infants ... dels tres als sis anys, junts, en el mateix lloc, els de cada caseriu».¹¹ Plató, continua la Marta, «va infondre el somni que hi ha a la base de la realització de l'escola per a tots, que anomenem escola pública i el somni és un element configurador de l'educació pública, que ha de ser somiada, viscuda interiorment pels que la volen, encara

10. CONDORCET (1743-1794). *La instrucció pública*. Pròleg de Jordi Monés. Vic: Eumo, 1996.

11. PLATÓ (429-347aC). *Paideia: Protàgoras, de la república, de les lleis*. A cura de Carles Miralles. Vic: Eumo, 1988.

*Escola Orlandai
(Barcelona)*

que no existeixi a la realitat, si és que prenen el compromís de la seva realització».¹²

És trist que Marta Mata, l'any 1999, hagués de parlar de l'escola pública per a tots com un somni. Ella havia estat testimoni, com a participant en la Comissió d'Educació que treballava en la redacció de la Constitució de l'any 1978, de com la dreta va reeixir a mantenir les escoles privades i la seva subvenció amb fons públics. Les esquerres van cedir en aquest punt essencial a canvi d'aconseguir la participació de tots els estaments afectats en la planificació i en la gestió dels centres i a canvi del traspàs de competències a les futures autonomies. La LODE va ser el resultat d'un pacte. La Marta, en un principi, no va qüestionar públicament aquest pacte, es va limitar a veure'n el costat positiu: «si s'aplica tot el mecanisme de participació que permet, avançarem molt».¹³ Però anys més tard ho va explicitar: «no és el plantejament legal que havíem somniat, ni com a moviment de renovació pedagògica ni com a socialistes».¹⁴ Aquest pacte va sacrificar el principi bàsic de la igualtat mentre que la participació era difícil

12. MATA, Marta. *L'educació pública, l'escola pública*. Discurs pronunciat en ocasió de rebre el Doctorat Honoris Causa de la Universitat Autònoma de Barcelona. Universitat Autònoma de Barcelona. pàg. 18.

13. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 68.

14. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 69.

en una societat sense tradició cívica. Per altra part, la descentralització, sempre desitjable, mai no ha representat necessàriament una millora de la igualtat. Marta Mata ho va reconèixer, era més socialista que nacionalista, però la política obliga a una disciplina de partit i «s'ha comprovat que ser coherent no és tan fàcil com això».¹⁵

Marta Mata va lluitar per la igualtat en tots els fronts. Una de les seves accions més decidides va ser la defensa del necessari reconeixement de la importància educativa de l'escola bressol i del parvulari com a etapes amb entitat pròpia i bàsiques per la seva transcendència educativa i per la seva acció compensatòria. El parvulari ja formava part del projecte global d'Escola Nova i el Consell d'Escola Nova Unificada de l'any 1936 també parlava de les escoles bressol. Les escoles d'hivern i d'estiu sempre van incloure l'etapa de parvulari i a l'Escola d'Estiu de 1968 es va incorporar una secció dedicada a la llar d'infants. Quan en una entrevista que ens feia un periodista, jo insistia en la prioritat de la formació del professorat, ella em va respondre: «El meu primer nivell de prioritat no seria ni tan sols les escoles de mestres, sinó les escoles bressol. Un plantejament digne d'un sistema educatiu significa acordar la mateixa proporció de recursos a tots els nivells. No entenc que s'hagi de gastar més diners per a l'estudiant universitari que per a l'infant d'escola bressol. L'escola bressol de zero a tres anys i el parvulari dels tres als sis són dues etapes fonamentals de la formació de la personalitat.»¹⁶

A l'Escola Nova, no hi cabien les desigualtats de gènere ni tampoc la segregació per nivells de capacitat. No s'hi parlava de fracàs escolar perquè únicament es fracassa si hi ha un punt d'arribada preestablert. Els infants i els joves es formen com a persones al seu ritme i l'acció docent manté un equilibri entre comprensió i exigència, que fa possible que tothom avanci personalment i juntament amb els altres. A l'Institut-Escola de la Generalitat de l'època republicana no hi havia notes, cada alumne era comparat amb ell mateix i els grups eren flexibles de manera que es mantenia el grup classe, però també se separava en moltes ocasions i no precisament sempre per matemàtiques, sinó també per afeccions. L'Escola Nova parteix del convenciment que tot alumne que no estigui malalt pot aprendre, i entén

15. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 69.

16. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 69.

que el mestre no està a l'escola per castigar, jutjar i suspendre, sinó per ajudar, per donar una nova oportunitat per fer allò que no ha estat reeixit, per trobar la manera de refer, de contrarestar o de compensar allò que havia estat negatiu.

Pel que fa a la llengua, la renovació pedagògica, fidel al respecte envers la personalitat dels infants, acceptava als primers nivells la prioritització del llenguatge oral en la llengua materna de l'alumne i el treball sempre en les dues llengües. El bilingüisme duia el plantejament de quatre línies d'aprenentatge en el camp de la llengua oral i escrita: català com a primera i segona llengua i castellà com a primera i segona llengua i els mestres aplicaven totes dues sense separar els nens. L'objectiu era clar: la llengua del país era el català, i tots els alumnes, en concloure el cicle escolar, havien de dominar les dues llengües: la catalana i la castellana. Marta Mata va ser fidel a aquest principi, però la discriminació del català pel franquisme va portar a un treball decidit per la recuperació del català: edició de llibres de llengua, de lectura, de contes, de materials didàctics, de vocabularis bàsics, de reflexió sobre les segones llengües, seminaris de treball, la introducció de la literatura a les primeres edats, la biblioteca escolar. Com deia Alexandre Galí, a l'escola primària tot és llenguatge.

Anys més tard, ja en democràcia, en la discussió de la Llei de Normalització Lingüística, Marta Mata va lluitar aferrissadament per

tal que no s'arribessin a implantar dues xarxes escolars, que els nens no fossin separats per qüestió de la llengua i que tots els nens haguessin de dominar les dues llengües. Tanmateix, en aquest cas, com en tants altres, no es va respectar la tradició d'aprendre la primera i la segona llengua conjuntament i es va optar per la immersió lingüística, però els nens no es van separar. Tampoc no es va poder evitar que moltes persones no entenguessin que la recuperació de la llengua consistia en la recuperació d'una cultura i que tenia poc a veure amb la problemàtica dels pronoms febles.

L'escola de la República, igual per a tothom, es definia com a laica. La separació de la religió de l'escola sempre ha estat i continua essent un cavall de batalla. Els moviments de renovació pedagògica en temps del franquisme van obviar aquest assumpte tan polèmic i difícil, però com explica Marta Mata: «L'experiència feta per grups de creients de retornar la catequesi a la parròquia i caracteritzar l'escola només pel tractament dels valors comuns, és una iniciativa que aclaria i aplanava alhora la concepció i el camí de la formació religiosa i el de l'escola pública.»¹⁷ En la declaració de la 10a Escola d'Estiu, en el document *Per una nova escola pública catalana*, l'escola s'hi defineix com a pública i laica i aquest fet crea un trencament insalvable entre la dreta nacionalista, liberal i catòlica i l'esquerra. Aquesta escisió segurament era inevitable, però va posar fi a la unitat de la resistència davant el franquisme i a l'esforç compartit per aconseguir una escola alternativa i de qualitat. Molts anys més tard, Marta Mata, com a presidenta del Consell Escolar de l'Estat, també hauria de defensar l'escola no confessional i aguantar estoicament la crítica de la dreta sempre unida a l'escola religiosa.

c. La participació

La participació és un valor democràtic que demana coneixement, responsabilitat i acció. Participar significa construir un projecte comú que fa que les persones sentin que formen part d'un determinat col·lectiu. Aquest reconeixement dels grups de pertinença té molt a veure amb la construcció de la pròpia identitat, amb el procés de socialització i en la identificació de les pàtries. La renovació pedagògica

17. *L'educació pública, l'escola pública*, pàg. 20.

Complicitat al barri del Raval

comportava una participació en un projecte d'escola i una escola oberta als pares i a la societat en general. El fet de sentir-se formar part d'un determinat col·lectiu començava per la formació dels equips de mestres, es reflectia en un procés de consolidació del grup classe, en la solidaritat entre els alumnes d'una mateixa escola, seguia en un pla de col·laboració efectiva amb els pares i mares, amb altres escoles, i es volia una institució oberta al barri, integrada al poble o ciutat, al país i al món.

La participació demana un equilibri entre la llibertat i la responsabilitat i deia Marta Mata que es basa en la confiança en el treball en grup, el qual permet una actuació coordinada i és un instrument permanent de formació dels participants. La participació i el treball en equip van orientar des del principi el treball de l'Escola de Mestres Rosa Sensat. Marta Mata sempre ha volgut sumar a la seva capacitat i el seu esforç les aportacions i les iniciatives dels altres, alhora que ha sabut valorar el millor que hi havia en cada un dels seus col·laboradors per posar-ho al servei de l'educació. Per això, perquè érem un col·lectiu, el reconeixement dels mèrits indiscutibles de la seva persona és també, en certa manera, el reconeixement de la capacitat, l'esforç i la generositat de tots els qui han fet camí amb ella, i la prova

és que quan hom parla del que pensava Marta Mata resulta difícil destriar allò que és personal del que va representar el col·lectiu conegut com a Rosa Sensat.

El pronunciament, a la 10a Escola d'Estiu, l'any 1975, a favor d'una escola pública i laica igualment es va declarar a favor de la participació en la gestió de l'escola i també del sistema escolar per part dels pares, els mestres i els alumnes al costat de les autoritats democràtiques. Aquest plantejament revolucionari anys més tard, en democràcia, es va concretar en la creació dels consells escolars a tots els nivells des dels consells escolars de centre fins al Consell Escolar de Catalunya i el de l'Estat.

En el tema de la participació, cal recordar que Marta Mata sempre va defensar la responsabilitat dels ajuntaments en l'educació. Marta Mata, com a diputada, considerava que «alguns graus del sistema escolar han d'estar molt vinculats al territori, i els ajuntaments hi han de tenir una gran intervenció, sobretot en preescolar, EGB i en ensenyaments especials». ¹⁸ Com a regidora de l'Ajuntament de Barcelona, afirmava: «Jo sóc partidària d'una acció decidida de l'Ajuntament de Barcelona sobre tot el sistema escolar de la ciutat.» ¹⁹ També cal recordar l'impuls que Marta Mata va donar a la concepció, definició i difusió de la idea de la ciutat educadora.

Una renovació pedagògica frustrada

Marta Mata va fer una opció política i la va fer pensant que era un camp concret de la lluita pedagògica i ho fa explícit en molts dels seus escrits: «Allò que marca més la marxa de l'escola des que és sistema, és la voluntat política, si més no així ha estat la meua vivència» i «crec, em sembla evident, que des que l'escola és obligatòria, els problemes de l'educació s'emmarquen i es resolen en la política educativa». «Penso que és bo que els nens sàpiguen que els seus mestres són tan normals, que fins i tot tenen la seva opció política. I que són tan mestres, que no la inculquen.» ²⁰

18. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 70.

19. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 74.

20. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 49.

L'any 1987, afirmava: «Personalment, em vaig decidir per la integració en un partit. No me'n penedeixo gens, ben al contrari. Hi he viscut experiències riquíssimes. Té més servituds als ulls de les persones externes que no pas dintre estant.»²¹ Certament, Marta Mata va poder influir en moltes decisions, però també va veure frustrades moltes de les seves expectatives. «El que hem fet des de l'oposició ha estat crear prototipus o models d'escola que servissin per dissenyar en un futur democràtic el sistema general», però els responsables d'aquest futur no van recollir aquests models. Diu la Marta: «Ultra el tema de la llengua, el de la renovació pedagògica d'estil català jo crec que està perdut.»²²

La Generalitat restaurada va negar a Marta Mata la Conselleria d'Educació que la seva feina justificava, i el govern tant del president Tarradellas com del president Pujol van marginar la tasca feta pels moviments de renovació pedagògica i moltes altres iniciatives del mateix corrent, com ara l'Escola de Mestres de Sant Cugat o les escoles del CEPEC. Res de tot el que s'havia construït no va entrar a formar part de la nova Administració catalana. La revolució educativa preparada amb tant esforç va quedar arraconada, sense morir, però sense oxigen per poder viure amb plenitud. Aquest fet va ser molt dur per a molta gent, però m'imagino el que va representar per a Marta Mata: «No cal dir que he viscut l'assumpte d'una manera personal. Però encara m'ha resultat més terrible el desaprofitament dels esforços desinteressats i provadament positius de tots plegats.»²³

Els successius governs socialistes tampoc no han posat l'escola entre les seves prioritats. Cal reconèixer que els nois i les noies d'aquest país s'han escolaritzat, l'educació obligatòria s'ha allargat, s'han redactat currículums, llistes d'objectius i de competències bàsiques; s'han succeït les lleis d'educació –algunes molt bones–; s'han portat a la pràctica iniciatives positives i ben intencionades, però la reforma qualitativa de l'escola continua pendent. Cap govern en democràcia no ha abordat amb la valentia que requereix una política de formació inicial, de selecció i promoció del professorat –que és el qui ha de por-

21. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 50.

22. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 60.

23. *Marta Mata-Pilar Benejam*, pàg. 54.

tar a bon terme aquesta reforma qualitativa. Hi ha algunes escoles i instituts exemplars i alguns mestres excel·lents, experiències interessants, formulacions teòriques que posen al dia moltes reflexions, però el sistema educatiu no funciona, l'educació viu hores baixes.

Però Marta Mata no es va rendir. Com a presidenta del Consell Escolar de l'Estat, als seus setanta-nou anys, va organitzar unes jornades a Madrid amb la col·laboració del Ministeri per parlar de la formació del professorat de secundària. Ella va assistir a totes les sessions, els responsables del Ministeri només hi van aparèixer a la inauguració i a la cloenda. Mesos després vaig rebre un llibre amb una nota de la Marta: «Pilar, això és tot el que n'hem tret.» No vaig obrir el llibre, en coneixia el contingut, però em va agafar «una ràbia rodona, una ràbia quadrada» com la que tenia la meva amiga Àngels Oller quan els anys seixanta parlava de la universitat (frase que la Marta ha citat moltes vegades). Vaig pensar que els mestres ens hem d'organitzar perquè el que passa en educació ni la societat ni nosaltres ens ho podem permetre

Acabaré amb unes paraules de Marta Mata en ocasió de l'homenatge dels mestres de Catalunya a Salvador Espriu el juliol de 1981:²⁴

....

Volem que els nostres nens sàpiguen
com es diuen
i de quin poble són fills.
Que aprenguin a mirar, a saber,
a comprendre amb lent amor
que els homes no poden ser si no són
lliures.
Lliures en la difícil i merescuda llibertat.

24. «Salvador Espriu i els mestres de Catalunya. A tall de resposta». *Perspectiva Escolar*, núm. 57, setembre 1981, pàg. 39.

Marta Mata: Servar la memòria, afermar la identitat

Ben segur que la pròpia vivència de Marta Mata com a alumna de dues institucions modèliques com ara l'escola Pere Vila i, més tard, de l'Institut-Escola tenia molt a veure amb el seu constant interès pels orígens i evolució de la renovació pedagògica catalana. Per a ella els anys escolars passats al Grup Escolar Pere Vila, que dirigia Fèlix Martí Alpera, un dels mestres més reconeguts de la II República, i la rica, culta i cívica experiència de l'Institut-Escola del Parc de la Ciutadella eren, malgrat la desfeta del franquisme, un referent inesborrable de quina escola era possible.

*Josep
González-
Agàpito*

Mata percebia la continuïtat històrica existent entre el moviment de renovació pedagògica que ella tant contribuï a endegar, i aquell primer moviment nascut de la inquietud de molts mestres del segle XIX i que florí en una esplendorosa realitat durant la Catalunya del primer terç del segle XX. Ella mateixa no es cansava de dir que el moviment de renovació pedagògica que nasqué el 1965 amb la fundació de Rosa Sensat va representar la recuperació de projectes renovadors que funcionaren a Catalunya en les tres primeres dècades d'aquell mateix segle.

Durant la dictadura franquista, aquests orígens eren un referent

imprescindible per saber-nos vius, tot i l'acció de genocidi cultural del franquisme i de la voluntat d'esborrar per la violència i la repressió del magisteri l'obra de renovació pedagògica portada a terme al nostre país abans del franquisme.

Servar la memòria era afermar la nostra identitat. Aquest objectiu es manifestà en la voluntat restauradora que animà Marta Mata. No iniciàvem un moviment, sinó que continuàvem, a despit de la brutalitat del franquisme, una acció ja encetada a començaments del segle XX i refermada per la Mancomunitat de Catalunya el 1914 i la Generalitat republicana el 1931. D'aquí ve la recuperació de noms, com «Escola d'Estiu», que volien assenyalar aquesta continuïtat i les arrels històriques del moviment.

La recordo, entusiasmada, mostrant-me els petits tresors que guardava la biblioteca de la institució Rosa Sensat, instal·lada en les estretors del primer local. Recordo, també, la seva preocupació amb la Concepció Martínez per salvar el patrimoni documental d'aquella primera fornada renovadora. El seu entusiasme pels llegats rebuts d'Artur Martorell i de Rosa Sensat, als quals s'anirien afegint d'altres.

Ella mateixa i el grup iniciador de Rosa Sensat havien trobat en la generació d'abans de la guerra civil de 1936-39 els referents de l'activisme pedagògic que el franquisme havia proscrit. Artur Martorell, Alexandre Galí, Angeleta Ferrer i altres posaren en contacte la generació de Marta Mata amb una rica realitat a la qual havien girat l'esquena els estudis de magisteri oficials i la pedagogia universitària del primer franquisme. El rebrotament de l'escola activa a Catalunya era possible gràcies al rescat d'aquest passat, que burlava així el cordó sanitari que la dictadura havia imposat a la pedagogia renovada.¹

És per tot això que la història de l'educació catalana estigué present en la formació dels mestres a l'escoles d'estiu que organitzà Rosa Sensat durant el franquisme.

1. Vegeu CANALS, M. A.; CODINA, M. T.; COTS, J.; DARDER, P.; MATA, M. i ROIG, A. M. *La renovació pedagògica a Catalunya des de dins (1940-1980)*. Barcelona: Edicions 62, 2001, pàg. 21-70.

*Angeleta Ferrer parlant
amb Marta Mata*

Acabat, almenys formalment, el franquisme, des de les institucions públiques Marta Mata continuà el seu mantingut impuls per la memòria històrica i la percaça dels orígens i identitat del moviment de renovació pedagògica català. La veiem fent aquesta tasca en articles a *In-fàn-cia*, donant als mestres referències sobre la història de l'educació dels més petits a Catalunya o, a propòsit de la LOGSE, donant notícia dels avançats plantejaments del decret del CENU en aquest camp.² O des de les planes d'aquesta mateixa revista contribuint a un dels temes que l'apassionaven: l'evolució històrica de la didàctica de la lectura. Sobre aquesta qüestió anà aplegant abundós material i bibliografia. En els moments de la difícil instauració de la democràcia, la veiem cercant en la història de l'educació claus per entendre les greus dificultats de l'alfabetització d'un país en la seva pròpia llengua.³

2. MATA, Marta. «Aportacions a la història de l'educació dels més petits a Catalunya», a *In-fàn-cia*, núm. 53 (1990), pàg. 4-12. També «El Decret del CENU i la LOGSE», a *In-fàn-cia*, núm. 100 (1997), pàg. 27-31.

3. MATA, Marta. «Aportacions per a una història de la didàctica de la lectura a Catalunya», a *Perspectiva Escolar*, núm. 14 (1977), pàg. 2-9.

Els nous reptes que ha d'encarar l'escola ens els nostres dies són elements per girar els ulls cap a les experiències viscudes en treballs sobre la immigració durant la II República.⁴

Dins aquesta voluntat de sentir-se continuadora del antic i llarg impuls per una educació de qualitat a Catalunya, impulsà accions com ara l'edició facsímil de la valuosa documentació de les escoles d'estiu des de la seva creació en 1914 fins a la guerra civil, en l'avinentsa del primer Congrés de Moviments de Renovació Pedagògica de 1983⁵ o els estudis promoguts entorn de destacats educadors i educadores de la primera renovació pedagògica com ara Artur Martorell⁶ o Àngels Garriga.⁷

Tingué cura o prologà obres bàsiques per a la pedagogia com ara l'edició catalana de F. Fröbel⁸ o les introduccions a A. S. Neill o A. Makarenko.⁹

Mata Mata entenia la història de l'educació com una de les claus de la construcció del nostre present educatiu. En la recepció del doctorat *honoris causa* que li concedí la Universitat Autònoma de Barcelona dissertà sobre «L'educació pública, l'escola pública» i mostrà com el compromís dels poders públics amb l'educació, i l'acció de la societat per acomplir aquest compromís, progressa i s'implanta històricament com a resposta al dret a l'educació de l'infant. I els que escoltàvem vàrem veure desgranar a favor d'aquesta afirmació un engrescador i intel·ligent recorregut històric a través d'obres imprescindibles de l'educació aplegades en una col·lecció de referència com és «Textos

4. MATA, Marta. «L'escola i l'immigració en temps de la República. Records de l'escola», a *Perspectiva Escolar* (1979), pàg. 4-8.

5. *Escola d'Estiu (1914-1936): edició facsímil dels programes i cròniques*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1983.

6. AINAUD, J. M. i altres. *Artur Martorell i Bisbal (1894-1967)*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1995.

7. MATA, Marta. *Àngels Garriga: la seva escola, la seva generació de mestres*. Saifores: Fundació Àngels Garriga, 199

8. FRÖBEL, F. *L'educació de l'home i el jardí d'infants*. Vic: Eumo, 1989, p. XXI a LI. Pròleg de Marta Mata i Pepa Òdena.

9. Vegeu les introduccions de Marta Mata a NEILL, A. S. *Hijos en libertad*. Barcelona: Gedisa, 1978 i a MAKARENKO, A. *La educación infantil*. Madrid: Nuestra Cultura, 1979.

*Tema General 1975. Debat final sobre el document Per una nova escola pública.
Porxo del Centre Fonoaudiològic de Montjuïc*

pedagògics». Mostrant com els clàssics ho són, justament, perquè ens continuen parlant de problemes d'actualitat. A favor de l'escola pública foren invocats Plató, Calassanç, Comenius, Reixac, Rousseau, Condorcet, Fröbel, Dewey, Freinet, Sensat, Galí, Freire i vint-i-dues veus més, que assenyalen el procés de somnis i de tensions vers la consecució de l'escola pública.¹⁰

Ella mateixa col·laborà a deixar testimoni de l'origen, les vicissituds i evolució del segon moviment de renovació pedagògica, del qual era una destacada protagonista. Era conscient que calia deixar testimoni de les circumstàncies en les quals la societat catalana havia estat capaç d'anar recuperant la seva tradició educativa ja a finals dels anys

10. *Doctorat honoris causa de Marta Mata: discurs llegit a la cerimònia d'investidura*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 1999, pàg. 3-25.

quaranta i durant els cinquanta, tot i les dificultats polítiques i personals que això comportava en aquells anys. Explicar les motivacions i context que feren possible la fundació de Rosa Sensat. Així sorgí el llibre *La renovació pedagògica a Catalunya des de dins (1940-1980)*, publicat l'any 2001, escrit per ella mateixa i Maria Antònia Canals, Maria Teresa Codina, Jordi Cots, Pere Darder i Anna Maria Roig. En ells, els qui foren els primers impulsors de Rosa Sensat ens han deixat una valuosa visió i interpretació dels precedents, la creació, l'expansió i diversificació del moviment de renovació pedagògica en el franquisme agonitzant i la democràcia. En les primeres planes de la monografia expressen el desig de «fer veure i viure, de donar a conèixer una part d'aquest peculiar continu que en cada país, i segurament en tot el món, constitueix el moviment de renovació pedagògica».¹¹

No es pot acabar aquesta ressenya sense parlar de la tasca de Marta Mata, un cop jubilada, a Can Mata de Saifores. Allà aplegà una rica biblioteca i un arxiu sobre el moviment de renovació pedagògica, on rebia tants futurs educadors en formació. Amb entusiasme i amb el seu parlar ferm i assossegat, els feia sabedors d'una rica herència i els posava en contacte amb la nostra història educativa per fer comprendre els orígens i evolució de molts dels reptes que a hores d'ara ha d'encarar l'educació.

11. CANALS, M. A. i altres. *Obra citada*, pàg. 5.

Marta Mata: Regidora d'Educació de la ciutat que tant estimava

Presentació

Marta Mata fou regidora d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona des del 1987 fins al 1995. Jo vaig tenir el goig i el privilegi de formar part de l'equip de direcció de la regidoria, juntament amb Irene Balaguer, Josep M. Blanch, Mariona Escobar, Pilar Figueres, Montserrat Mayoles, Carme Tomàs i M. Josep Udina.

És ben sabut que l'Ajuntament de Barcelona ha tingut en diversos períodes del segle XX un paper molt rellevant en la millora del sistema educatiu de la ciutat. Marta Mata agafa el timó de l'educació a Barcelona amb visió clara i decidida que va des de l'educació infantil fins a l'educació secundària, passant per les escoles d'adults i els ensenyaments especials de música, d'expressió i d'arts i oficis, ressaltant de manera molt especial el paper educador de la ciutat.

La Marta portava un ferm bagatge cultural i educatiu i unes excel·lents credencials pedagògiques com a impulsora excepcional de la millora qualitativa de l'educació del nostre país i de la nostra ciutat durant tota la segona meitat del segle XX. La influència, del pensament educatiu de la Marta, la podem trobar, des de les instàncies polítiques

Montserrat

Casas Vilalta

Coordinadora de l'Àrea d'Educació i Gerent de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona des del 1987 al 1995.

d'alt nivell fins a la vida quotidiana de les escoles i dels moviments de renovació pedagògica de Catalunya i de tot l'Estat espanyol. Jo vaig tenir la sort de compartir amb la Marta tots aquests anys i d'aprendre del seu mestratge. En arribar a l'Ajuntament, com no podia ser d'altra manera, la seva primera mirada com a regidora d'Educació, va anar dirigida cap a les escoles municipals, en totes i en cada una de les etapes educatives i en totes les diferents modalitats. Una mirada sempre inclusiva i mai exclouent.

Aquesta mirada, diguem-ne selectiva, va anar sempre acompanyada d'una mirada àmplia, molt àmplia i acollidora que contemplava tot el servei públic d'educació de la ciutat, tenia com a punt de referència permanent una ciutat educadora capaç d'establir diàlegs educatius, renovadors i fèrtils entre els diversos protagonistes de l'àmbit educatiu barceloní. Per entendre una mica més el valor que la Marta donava a l'educació pública, fixem-nos en què escrivia l'any 1997, en el seu llibre que tenia el títol *La educació pública*, en el qual es plantejava dos interrogants, què era? i què és? (l'educació pública). La Marta es contesta aquests interrogants dient:¹

«...interrogants amb els quals em preguntava què havia passat amb aquesta educació en vint anys, de 1975 a 1995. Potser perquè efectivament, el 1975 vaig tenir l'honor i l'emoció de llegir a l'Escola d'Estiu de Rosa Sensat la introducció a la declaració *Per una nova escola pública* que s'havia redactat durant l'hivern en aquella escola de mestres, discutit en les jornades d'estiu, i que s'aprova en la final.»

Per entendre una mica millor l'obra educativa de la Marta a l'Ajuntament de Barcelona en particular, i a la ciutat en general, ens podríem fixar en:

- Un model d'administració educativa: Les escoles de titularitat municipal.
- La participació: La creació del Consell Escolar Municipal.
- La Ciutat Educadora: El Projecte Educatiu de Ciutat.
- La col·laboració entre administracions: Acords amb l'Administració Educativa de la Generalitat per a la millora de l'educació pública a la ciutat.

1. Doctora Honoris Causa per la Universitat Autònoma de Barcelona. Marta Mata. Discurs llegit a la cerimònia de la seva investidura. Maig, 1999. UAB, pàg. 15.

Infants d'escola bressol a l'Ajuntament de Barcelona

Un model d'administració educativa: les escoles municipals

Permeteu-me recordar, amb algunes xifres, què diem quan parlem d'escoles municipals. Es tractava, en aquell moment, de 74 centres de tots els nivells i modalitats, al voltant de 14.000 alumnes i més de mil mestres. Per tant, un volum prou considerable com per tenir una estructura d'administració educativa pròpia que permetia treballar i experimentar, amb rigor, eficàcia i també amb molta il·lusió, el que s'estava gestant, que era la Reforma del Sistema Educatiu, la Llei Orgànica d'Organització General del Sistema Educatiu (LOOGSE), que va ser aprovada l'any 1991. El juliol del 1993 el Consell Plenari de l'Ajuntament va aprovar la creació de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB), que permetia una gestió més àgil i coherent per aconseguir els reptes que ens havíem proposat.

Volíem experimentar i aplicar la Reforma, perquè estàvem segurs que donaria un nou impuls a les escoles municipals i perquè els equips directius de la majoria d'escoles també ho volien així. Amb aquesta

decisió manteníem les línies de treball de períodes anteriors, en els quals l'Ajuntament de Barcelona havia sigut pioner en l'experimentació de models escolars adequats a les necessitats educatives de la ciutat (recordem només l'obra educativa de l'Ajuntament de Barcelona del primer terç del segle XX, o del Patronat Escolar de l'Ajuntament de Barcelona, durant la Segona República). Les línies d'actuació es concretaren en tres grans eixos:

L'ordenació educativa: organització i orientació dels centres municipals

L'adequació dels diversos centres a la nova Llei requeriria una reordenació important que creïem que només es podia aconseguir a partir del diàleg obert i franc amb els responsables de cada centre i amb el suport institucional a tots i a cada un dels centres educatius. L'equip coordinador de tot aquest procés format per un responsable de cada nivell educatiu, planificava, coordinava, gestionava i impulsava les grans línies d'actuació, d'acord amb les característiques i situació de cada centre i de la planificació general de la ciutat. A la revista *Barcelona Educació*, que presidia Marta Mata, es recull així:

«...Això comporta, entre d'altres coses, les necessàries adaptacions del recursos humans i materials, l'aplicació de programes educatius experimentals i el desenvolupament d'iniciatives que garanteixin la connexió entre el sistema educatiu i el sistema productiu, amb una formació professional adequada al món del treball, amb les diverses modalitats de formació i inserció...»²

Els serveis pedagògics: la formació permanent de mestres i professors de les escoles municipals

La formació del professorat és sempre importat, però especialment quan es tracta d'impulsar reformes educatives. Enteníem que la formació permanent també calia planificar-la i pactar-la amb cada centre perquè respongués tant a les necessitats de la Reforma, com als interessos de cada centre i a les expectatives dels mestres i professors. Crec important destacar que una part molt important d'aquesta

2. *Barcelona Educació*, núm. 1. Ajuntament de Barcelona, pàg. 46, 47.

formació permanent es feia en horari lectiu. D'altra banda, els equips d'assessorament psico-pedagògic es varen integrar a les dinàmiques generals de cada centre i facilitaren la tasca, tant del tractament de la diversitat a les aules com l'adaptació de les noves normatives d'educació. Entre les prioritats del Pla de formació, estretament relacionada amb la concepció de Ciutat Educadora s'impulsaren el que en dèiem «programes prioritaris». Aquests programes eren: educació musical, educació plàstica, educació física, educació en els nous mitjans de comunicació i educació en l'informàtica. Aspectes formatius que calia potenciar. La Marta ho deia així:

Jocs Florals Infantils de Ciutat Vella, 30 de maig de 1990

«Es tracta d'aprofundir en el domini dels vells i nous llenguatges que superen de molt el marc escolar, que traspassen la vida de la ciutat i fan un impacte en els infants i joves que s'ha de convertir en positiu, en educatiu.»

En el següent paràgraf es pot veure quina era la concepció que la Marta tenia de la formació permanent del professorat i de l'educació:

«...Haurem de convenir que l'ofici de mestre, de professor, de professionals de l'educació, és l'ofici en què la relació entre formació i exercici professional és més estreta i delicada. (...) La tasca de l'educador és justament formar els alumnes com a persones que, en aquest món en canvi permanent, han de cultivar totes les seves possibilitats i, també, com a persones que han de ser útils a la societat, en l'ofici que triïn... La formació que s'ha d'ajudar als alumnes a aconseguir, ha de ser sòlida i flexible. Sòlida, perquè ha de servir per

a la vida, siguin quines siguin les circumstàncies en què s'hagi de viure. I flexible perquè ha de servir per a les diverses feines que els tocarà fer als alumnes en el futur...»³

Un segon aspecte a considerar del Pla de formació és la participació dels mestres en la planificació i gestió de la seva pròpia formació. Entre les conviccions de la Marta estaven profundament arrelades la participació i el diàleg. El Pla de formació va tenir aquestes dues característiques, entre d'altres. En els següents paràgrafs és concreta aquesta participació:

«...el Pla s'encamina, progressivament cap a una major institucionalització, de manera que la gestió de la formació sigui compartida de forma participativa (...) amb tot aquest plantejament adquireix extraordinària importància el concepte de "negociació". Negociació que fan els assessors amb els centres escolars. (...) Tot aquest procés de negociació, es realitza sense presses, és a dir, es dóna prioritat al procés per sobre dels terminis, de manera que s'acabin definint clarament els continguts que es volen treballar. (...) Parlem d'un contracte entre l'assessor i el centre sense rigidesa. (...) Inclou la revisió periòdica per reajustar les expectatives, les demandes i l'organització de la tasca. (...)»⁴

La ciutat educadora: Barcelona a l'escola

Així escrivia Marta Mata la seva percepció de la Ciutat Educadora:

«(...) Ciutat Educadora. Una ciutat exercint el màxim de responsabilitat possible de l'administració del seu sistema escolar, una ciutat que a través del Consell Escolar Municipal vertebrava la participació dels seus ciutadans en aquest exercici, una ciutat que pren consciència de com l'educació traspasa no sols l'escola i altres institucions ciutadanes, sinó tota la seva vida i la posa al servei de tots els ciutadans grans i petits.»⁵

3. DARDER, P. (coord.) *Pla de Formació Permanent Institucional de les Escoles Municipals de Barcelona 1988-1995*. Ajuntament de Barcelona, pàg. 3, 4.

4. *Barcelona Educació*, núm. 1, pàg. 50.

5. *Barcelona. Ciutat Educadora*. Ajuntament de Barcelona, pàg. 9.

«(...) La ciutat educadora és la que ha pres el compromís de vetllar pel creixement harmònic de tots els seus ciutadans, petits i joves, també pel benestar de tots. No hi ha dubte que una de les fonts d'aquest benestar es conèixer la ciutat per estimar-la, i per gaudir-ne, individualment i col·lectiva.»⁶

L'instrument de coordinació que permetia concretar tot això va ser el Programa de Barcelona a l'Escola a través del Consell de Coordinació Pedagògica. La creació d'aquest consell respon, d'alguna manera a l'interès i la importància que donava la Marta a la participació i coordinació de les activitats que podien arribar a l'escola, a totes les escoles de la ciutat. La Marta definia així el Consell de Coordinació Pedagògica:

«...El Consell de Coordinació Pedagògica agrupa àmbits, àrees i instituts municipals i entitats molt diverses pel que fa a la seva funció, totes elles amb participació municipal i amb denominador comú de mostrar-se a l'escola. (...) El seu objectiu és donar coherència a l'oferta que la ciutat fa a l'escola, i a fi que els nois i les noies puguin conèixer i rebre'n la influència educadora... El Consell representa la ciutat que s'ofereix a l'escola perquè els petits ciutadans la puguin recórrer, observar, i interrogar. (...) El Consell és també un lloc de trobada dels diferents agents educatius que actua com a catalitzador de la sensibilitat educativa de la ciutat.»⁷

En el marc d'aquest Consell i del Programa de Barcelona a l'Escola, i només a tall d'exemple, hi podríem situar, l'any 1995, més de 400 activitats des d'educació infantil fins a l'educació secundària, Les Escoles al Palau, els serveis del Centre de Documentació Artur Martorell, Barcelona, aula oberta...

Projecció exterior. La col·laboració amb l'Administració Educativa de la Generalitat

La col·laboració amb el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, per voluntat i convenciment de Marta Mata, es va portar a terme a partir del diàleg i la col·laboració. Permeteu-me

6. *Barcelona a l'Escola*. IMEB. Ajuntament de Barcelona, pàg. 5.

7. *Barcelona a l'Escola*. IMEB. Ajuntament de Barcelona, pàg. 5, 6.

recordar una frase que la Marta deia freqüentment i que il·lustra el seu «bon fer». Deia sovint que en educació és necessari sumar, mai restar i només es pot sumar a partir del diàleg, de la negociació, dels acords i de la cooperació. La col·laboració va abarcar camps tant diversos com:

- El Mapa escolar de la ciutat, que suposava la col·laboració amb el Departament d'Ensenyament de la Generalitat, per a la planificació i construcció de les escoles d'educació infantil i primària.
- Els centres de recursos pedagògics i els equips d'assessorament psicopedagògics. Aquesta col·laboració consistia a unificar els equips municipals i els de la Generalitat amb la finalitat de millorar els serveis a les escoles.
- Els plans de formació permanent de zona. La participació de l'Ajuntament en aquests plans, consistia en la programació i avaluació dels cursos de formació de totes les escoles de la ciutat, conjuntament amb les altres institucions com eren: els centres de recursos pedagògics i els instituts de ciències de l'educació de les universitats de Barcelona.

La participació: El Consell Escolar Municipal

El Consell Escolar Municipal va impulsar de manera efectiva la participació dels sectors implicats en l'educació. La creació del Consell va suposar fer més dens l'entretexit entre l'Administració Municipal i els ciutadans. El Consell Escolar Municipal es va crear el 6 de febrer de 1990, amb la presència de l'Alcalde de la ciutat. Després es varen anar creant els altres deu consells escolars de districte. La Marta escrivia:

«Un dels reptes que l'educació i els seus nous plantejaments tenen a la ciutat de Barcelona és enfortir i consolidar aquest doble corrent de participació ja assenyalat: la dels ciutadans en el Consell Escolar Municipal i en els consells de districte, i la de l'Ajuntament en els consells escolars dels centres docents públics, millorada possiblement amb la delegació de competències. És també sens dubte un compromís de l'Ajuntament davant tots els ciutadans que volen una oferta educativa i de qualitat.»

Acte de constitució del Consell Escolar Municipal i dels consells escolars de districte (1990)

La Carta Municipal. El Consorci d'Educació de Barcelona

L'evolució de l'educació pública a la ciutat de Barcelona, el valor del sector municipal dins del sector públic, la participació en molts aspectes de l'educació de la ciutat i la clara voluntat d'incrementar les competències en educació, fa que la regidora Marta Mata presentí un informe al ple municipal a l'any 1998 que acaba amb aquestes paraules:

«Cal un diàleg franc i una estreta col·laboració entre les administracions educativa i local; un diàleg i una col·laboració ara ja perceptivament realitzades en el marc de la participació dels sectors, nois i noies i joves escolars, pares i mares, món del treball i de la cultura, i de les administracions atentes a les necessitats, opinions i projectes expressats en els consells escolars.

»(...) L'Ajuntament oferta uns models de treball amb un col·lectiu d'escoles, les municipals, prou gran i prou reduït alhora, com perquè s'hi pugui comprovar la mesura òptima del que haurà de ser el Districte escolar pel que fa a:

- La gestió pedagògica.

- Els programes que cal prioritzar.
- La formació dels mestres.
- L'elaboració de recursos educatius.
- La planificació escolar.
- La gestió administrativa.

»(...) La instància de coordinació podria ser el restaurat “Patronat escolar de Barcelona”.»

L'any 1994, vàrem fer el primer esborrany del futur *Consorci d'Educació de Barcelona*. Consorci que ja és una realitat. Actualment s'estan fent les transferències en matèria educativa, des de la Generalitat i des de l'Ajuntament de Barcelona, que preveu la Carta Municipal de Barcelona.

Fins aquí, he esbossat aquesta part més descriptiva en la qual s'ha pogut comprovar el lideratge de Marta Mata en la concreció de la seva concepció educativa, pedagògica i de mestra, en l'acció educadora de la Regidoria d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona, durant els vuit anys que va durar el seu mandat.

Com a síntesi del que s'ha dit fins ara, m'agradaria fer referència als «convenciments» que la Marta tenia en les seves actuacions durant aquests anys. No pretenc pas ser exhaustiva, perquè no només seria un atreviment per part meva, sinó perquè el que la Marta sabia, creia i feia va molt més lluny. El seu mestratge és un mestratge que molts de nosaltres hem d'agrair profundament. El compromís de la Marta amb l'educació tenia unes constants que podríem concretar com a:

- Defensora incondicional de l'educació pública en tota la seva amplitud i profunditat.
- Impulsora de la renovació pedagògica a totes i cada una de les etapes del sistema educatiu, des de l'escola bressol fins a la universitat.
- Convençuda de la necessitat d'escoltar, de dialogar, de consensuar, és a dir, convençuda de la necessitat de comptar amb la participació de tots els implicats en l'educació dels infants i joves, per poder avançar en la millora de l'educació. Recordem que la Marta deia: «sempre s'ha de sumar i mai restar en educació».

- Creia en «la utopia en educació». Utopia que sabia analitzar i re-flexionar, i sabia dialogar, amb qui fos necessari, per convertir aquella utopia en realitat. «Sense utopia no hi pot haver educació», deia sovint.

Per acabar, voldria fer una breu referència i un agraïment a tots els professionals docents i dels serveis administratius que vàrem treballar conjuntament en aquest període, pel seu entusiasme, la seva col·laboració, el seu rigor i també la seva mirada crítica durant tot aquest procés. Sense tots ells, l'impuls de l'Escola Municipal i del sistema educatiu de la ciutat no hauria estat possible. Per a mi ha sigut una de les experiències més interessants i formadores que he viscut, tant des del punt de vista professional com personal.

Marta Mata en el Consejo Escolar del Estado

**Patricio de
Blas Zabaleta**
Vicepresident del
Consejo Escolar del
Estado

**Helena M^a
Juárez del
Canto**
Consellera Tècnica
del Consejo Escolar
del Estado

Poques persones, fins i tots dins de l'àmbit educatiu, havien sentit parlar del *Consejo Escolar del Estado* abans de la presidència de Marta Mata. Per a aquestes persones es veia com un fosc òrgan consultiu encarregat d'informar els projectes de legislació en matèria educativa, des de les preocupacions i interessos dels sectors que hi havia representats. Per als estudiosos de l'educació el *Consejo* era, a més, un referent estadístic pels seus informes anuals sobre la situació del sistema. I poca cosa més. A banda de les revistes especialitzades, i això encara sotmès a l'interès de les organitzacions que hi eren presents, cap mitjà no es feia eco d'aquests debats i propostes. Certament, aquest anonimats podia ser un avantatge per dur a terme un treball fecund, però en el permanent debat públic sobre el tipus d'educació que convé al nostre país i sobre els mals que afligeixen l'escola (avui la violència escolar, ahir les dades dels informes internacionals, abans-d'ahir l'abandonament de les aules, o la integració dels fills d'immigrants, sempre les preocupants xifres del «fracàs escolar»...), el silenci de l'organisme que representa alumnes, professors i pares era massa estrident.

Marta Mata coneixia bé aquestes limitacions. Durant diversos cursos ella mateixa havia format part del *Consejo* i n'havia estat vicepresidenta. Potser per això quan, tot i gaudir d'una jubilació ben

Amb la ministra M. Jesús San Segundo en la presa de possessió com a presidenta del Consejo Escolar de Estado (2004)

merescuda, la ministra M. Jesús San Segundo li va oferir l'oportunitat de dirigir-lo, no s'ho va pensar dues vegades. Amb la seva carrera professional i política culminada, però amb els ideals intactes, i amb les energies que li conferien la seva fe en les persones i el seu amor als nens i als joves, va acceptar el repte i es va proposar convertir el *Consejo* en un organisme més viu, menys burocràtic, més proper als problemes que es plantegen cada dia a l'escola, més present en la societat i que, en la seva composició i en els seus documents, reflectís la transformació del nostre Estat en un Estat autonòmic. Aquesta nota precipitada, escrita quan la seva memòria és encara viva entre nosaltres, pretén donar un senzill testimoniatge dels seus esforços i dels seus assoliments i retre tribut, també, a la seva manera de dirigir el *Consejo*.

Primer, el seu estil de direcció. Com a bona pedagoga, la Marta donava molta importància a les formes i practicava allò que pretenia ensenyar. Per exemple, el treball en equip. De seguida va aconseguir que els qui estaven en el *Consejo* i els que hi vam arribar nous forméssim un equip, la qual cosa ella anomenava el *consejillo*, el qual reunia sovint per plantejar i discutir els seus projectes i les seves

preocupacions. Es complaïa a sotmetre aquells projectes a la consideració dels seus col·laboradors tècnics i docents i el seu entestament, matisat per un bany de «realisme», solia sortir airós d'aquell contrast amb les opinions i els temors de col·laboradors més joves, però més escèptics. En les reunions dels diferents òrgans del *Consejo* ens causava admiració la seva capacitat, gairebé la seva passió, d'escoltar. No solia parlar gaire. Escoltava a tothom i en tot. Sense reparar massa en la forma, de vegades aspra, de les al·legacions o de les crítiques, es quedava amb la substància, amb els arguments, i després donava voltes a allò que havia escoltat. Aquestes qualitats van facilitar que el debat sobre la LOE, que es va prolongar durant l'últim trimestre de 2004 i tot l'any següent, transcorregués amb normalitat malgrat l'alt grau de tensió amb què es va plantejar en la societat.

Marta Mata va saber combinar la suavitat en les maneres i el respecte a les persones amb l'exigència de rigor en la feina. Ella era la primera a practicar aquest rigor, una «dolça tenacitat» n'ha dit Irene Balaguer, que acabava encomanant-se a tots. Així, el rigor i l'exigència es transmetien amb tota naturalitat, sense estridències; és més, en moments d'aclaparament o de tensió immediatament sortia de la seva boca un «No passa res» tranquil·litzador.

Un exemple del seu interès per la precisió era el seu ús del llenguatge. Poc amiga de floritures retòriques era, tanmateix, summament primmirada en l'ús de les paraules. Entre els alts responsables de l'Administració sol ser habitual encomanar als col·laboradors la preparació d'esborranys per a les seves intervencions públiques o per satisfer la petició d'articles per a la premsa. No era aquest el costum de la Marta. Sospesava les invitacions per assistir a actes públics o per col·laborar en publicacions i quan hi participava escrivia personalment els textos i comunicacions que presentava.

No podem oblidar la seva il·lusió per la renovació del *Consejo*, per dinamitzar el seu funcionament, per obrir-lo més a la societat. Va voler, per posar el *Consejo* a l'altura d'aquest ideal, millorar-ne la infraestructura material, fer-lo més funcional i més digne. La reforma del saló de plens per dotar-lo d'un marcador electrònic actualitzat i, sobretot, la creació d'una biblioteca que reunís el material bibliogràfic i documental existent i l'enriquís amb un bon servei de documentació per a ús de tots els consellers són fruits de la seva tenacitat. El seu

objectiu era que el *Consejo* disposés d'una biblioteca especialitzada en allò que constitueix la seva raó de ser, la participació.

Les funcions habituals del *Consejo*, informar sobre els projectes legislatius i aprovar l'informe anual, no esgotaven, pensava Marta Mata, els serveis que aquest organisme podia i havia de prestar a la societat. D'una manera o altra la tasca diària en els centres havia de ser més present en el *Consejo*, i les seves dificultats i les seves aspiracions havien de trobar-hi acollida. Aquesta era, creiem, la seva gran obsessió. La creació d'una revista digital *Participación educativa* (ja n'hi ha tres números penjats a la xarxa) havia de servir per vehicular les inquietuds dels sectors representats en el *Consejo* i facilitar la seva projecció en tot l'àmbit escolar.

Però amb això no n'hi havia prou. Era l'estructura mateixa de l'organisme la que havia de permetre aquesta vinculació. Per aconseguir-ho va imaginar i va lluitar per un *Consejo* del qual haurien de formar part els consells escolars autonòmics. La seva incorporació activa al *Consejo* permetria estendre el control de la gestió i la participació dels sectors més enllà de l'opinió sobre el contingut de les normes, fins als centres escolars en els quals es dirimeix la seva veritable eficàcia. Pensava que, per força, un òrgan estructurat així es veuria menys urgit per la discussió purament política i podria dedicar les seves energies a l'anàlisi dels problemes reals de la comunitat educativa i a la proposta de solucions. No va poder culminar la tasca. Quan tractava de trobar fórmules de consens per proposar una reglamentació concorde amb aquests objectius, la van sorprendre la malaltia i la mort.

Avui, després de poc més de dos anys de presidència de Marta Mata, el *Consejo* està més ben equipat. Es tramita un nou Decret que, com a desplegament de la LOE, hi incorpora els consells escolars autonòmics i en regula el funcionament, en part d'acord amb les propostes que ella va defensar. A les persones que vam tenir el privilegi de treballar al seu costat ens queda, a més, l'exemple admirable d'una dona que va conservar intactes l'amor als infants, la fe en els mestres i la confiança en l'escola per afrontar amb eficàcia els problemes abundants que planteja l'educació i que va dedicar les seves últimes forces a col·laborar en la tasca.

Marta Mata: pedagogia és política

Raimon Obiols En una entrevista publicada en el núm. 50 de la revista *Barcelona, metròpolis mediterrània*, Marta Mata digué quelcom que impressiona, en la seva tremenda simplicitat: «Jo he vist matar l'escola i he vist com l'escola ressuscitava.»

Ella tenia deu anys quan va començar la guerra civil i per tant, com explica en l'esmentada entrevista, va «tenir temps de conèixer una escola excel·lent, l'Institut-Escola de la Generalitat de Catalunya». Si, com ha dit algú, «la pàtria és la infància», Marta Mata infant conegué una pàtria, a l'aula i a casa, una escola i una llar amarades d'esperança, en un període exaltant en el que tot esdevenia possible, en el que totes les llavors del somni podien germinar.

Després va veure, al llarg de la guerra civil i en l'amargor d'una prolongada postguerra, com aquell somni s'acabava, com «mataven l'escola». La Marta recorda que «sentia que els grans de casa deien: “la guerra és dura, però potser serà pitjor la postguerra”». I, efectivament, afegeix, la postguerra «per a mi va ser pitjor, en molts aspectes, que la fam i la supervivència...».

Em sembla que no és arriscat treure la conclusió que aquesta primera experiència –la «naixença» i la «mort» de la nova escola–

constituí el fonament bàsic sobre el que s'ha construït la vida de la Marta: una tensa trajectòria orientada a la «resurrecció» de l'escola catalana.

Aquest fil conductor dóna sentit a una prolongada i intensa acció. Des dels primers tempteigs d'una mestra adolescent a la petita escola de Saifores, passant per l'eclosió de la seva vocació i de la seva pràctica professional, la fecunda etapa de l'activisme ensenyant, amb el llançament de les escoles d'estiu i en la represa dels moviments de renovació pedagògica, i la seva acció política com a diputada i senadora a Madrid, parlamentària a Catalunya i regidora a l'Ajuntament de Barcelona. És una vida fecunda, lligada a un drama col·lectiu i a una esperança tenaç.

No és estrany tampoc, en aquesta perspectiva, que, en la mateixa entrevista que he esmentat, Marta Mata capgirés i donés un nou sentit complementari a una coneguda frase de Rafael Campalans («política vol dir pedagogia») tot dient: «jo, en un moment determinat, vaig entendre que havia d'utilitzar la frase al revés: pedagogia és política».

De la mateixa manera que la política, en la seva expressió més real i més noble, és pedagogia, també aquesta, si es vol entendre en la seva dimensió més fecunda, d'emancipació, equitat i llibertat, ha de ser política: ni pot quedar al marge del drama col·lectiu –com la tensa i intensa experiència de la pàtria infantil ensenyà per sempre a Marta Mata– ni pot abdicar d'uns objectius de decència cívica, de solidaritat i de compromís amb els altres.

Em sembla que es per això que, en un moment donat, Marta Mata assumí un compromís polític –un compromís de partit–, que amb les seves servituds no era fàcil (perquè era, per usar unes paraules de Thomas More, «un deure de bon ciutadà, que sacrifica als interessos generals unes repugnàncies particulars»). Aquest compromís, del qual vaig ser feliç testimoni, ha estat sempre i és, per al socialisme català, un punt de satisfacció i d'orgull.

En l'entrevista que hem comentat –un dels pocs textos que conec en què Marta Mata ens parla d'ella mateixa–, la periodista Núria Escur li fa una darrera pregunta, ben característica dels temps que corren: «Encara se sent socialista, o socialista amb matisos?»

Marta Mata respon senzillament: «Socialista.»

Quan la periodista insisteix: «Socialista com el primer dia?», la Marta respon, aparentment amb un punt d'ironia, «una mica més que el primer dia».

Però, fet i fet, si contemplem els trets dominants d'aquest inici de segle, potser aquest «una mica més» de Marta Mata vol dir, efectivament, alguna cosa més que una resposta irònica a una qüestió que evoca involuntàriament els tòpics d'un «pensament únic» que ha dictaminat unilateralment que el socialisme és cosa del passat.

Potser Marta Mata ens diu que en el món de la globalització i de l'apoteosi del mercat el risc de la «mort de l'escola» té uns rostres nous però és igualment terrible, com ho fou en aquells anys ja llunyans de la postguerra civil a Catalunya. Que en el món de la desigualtat creixent, de la violència i de la indiferència, cal seguir lluitant. Potser, fins i tot, ens diu la Marta «una mica més».

Una personalitat singular

Marta Mata, una personalitat singular

Quan la Marta va fer setanta anys, el 22 de juny de 1996, uns quants amics li vam regalar una antena parabòlica. Pocs dies després rebíem aquesta carta:

*Maria Josep
Udina*

*Amics,
amb la vostra presència, tantes flors, regals i la parabòlica,
vaig quedar-me sense paràbola. Ara recorro al Pentium per mirar
d'expressar els matisos del meu reconeixement.*

*Vaig complir els deu anys al Pere Vila, del Patronat Escolar de
l'Ajuntament de Barcelona.*

La mare era la meva mestra.

Un mes després començava la guerra que els desfaria.

*Quan en complia vint, sortia de la llarga malaltia de la post-
guerra*

i començava a treballar amb la mainada de Saifores.

La mare, ja assegurada, ens orientava.

*Als trenta, continuava aquí amb ells i feia –lliure?– una esotè-
rica Pedagogia a la Universitat de Barcelona.*

I començava a treballar en el naixement de l'Escola Talitha de Barcelona.

A Saifores començaven a venir mestres.

Els quaranta els vaig celebrar amb el primer Curs de Tarda de Rosa Sensat,

preparant la primera Escola d'Estiu de la postguerra.

La mare, a Saifores, escrivia Un rètol per a Curtó, el seu darrer llibre.

Complia cinquanta anys el mateix dia del Mítig de la Llibertat, sentint veus amigues del futur PSC,

sota la llegenda VINDRÀ UN DIA QUE EL TREBALL VENCERÀ.

I els vaig creure i vaig posar el meu treball al servei de la Idea.

Els seixanta anys, els celebrava essent diputada al Parlament de Catalunya,

a la casa de Saifores, seu de la Fundació Àngels Garriga de Mata i de l'Escola d'Estiu del Penedès,

tot preparant el retorn a l'escola de l'Ajuntament de Barcelona.

I ara que en compleixo setanta, filla il·lustre de Banyeres del Penedès,

totes les fites de la peripècia d'aquests aniversaris continuen obertes al treball: Saifores, Banyeres, el Penedès, Barcelona, Catalunya, els germans d'Espanya, els amics d'Europa i d'arreu, cada escola, i aquell Patronat Escolar no refet encara i l'Educació amb majúscula,

dels més petits als més grans, i la Idea i les concrecions de la Política.

Així doncs, us agraeixo les vostres felicitacions i accepto el repte de continuar treballant i gaudint, amb la vostra coral companyia, des de la Biblioteca Curtó i les sales d'acollida i treball, entre el Pentium i la parabòlica.

La meva relació amb Marta Mata va començar quan em vaig anar a inscriure al cinquè Curs de Tarda de 1969-70 de Rosa Sensat.

Vaig començar a treballar al Departament de Psicologia de Rosa Sensat el curs 1970-71, acabat el meu *Curs de Tarda*, mentre estudiava la carrera. Poc després, vaig deixar el Departament de Psicologia per treballar més a prop de la Marta d'on, amb més o menys intensitat segons cada època, no m'he mogut.

No cal dir tot el que he après amb la Marta, com ens enteníem, molt sovint només amb una mirada, com hi he fruit i com ara la trobo a faltar. Deu ser per això que *Perspectiva Escolar* m'ha demanat que en parli des del punt de vista més personal, cosa que ben segur altres persones podrien fer millor que jo, però potser la meua proximitat amb la Marta em fa útil per arribar a mostrar, a través de les seves actuacions, alguns trets de la seva personalitat: la passió que sentia per tot, la seva gran memòria –recordava l'any en què s'havia esdevingut cada episodi històric, personal, professional i polític–, la claredat i la coherència en les idees i actuacions, la infinita curiositat que l'empenyia a assabentar-se de tot, a relacionar-ho i a fer-ho *quadrar* tot; la voluntat de formar equips de treball; l'interès en el consens i la participació de tothom en les decisions; l'afany per *sumar*, sobretot en el terreny educatiu, que la impulsava a aprofitar les idees de les altres persones per afegir-les, millorades, a una actuació o un projecte; l'estimació per la família i els amics; la tàctica de *gat amb botes* –que era el seu conte de capçalera– per aconseguir sempre el millor per als infants i els mestres; la seva finesa i sensibilitat, que li feien advertir tots els matisos en cada circumstància, i saber com calia actuar en cada moment; la seva fixació per la importància del llenguatge, fins a dissenyar el contingut d'un programa informàtic per tractar-lo...

La seva producció escrita, una ínfima part de la que podríem anomenar producció oral, està ara en procés d'ordenació, i és immensa: llibres de pedagogia, de civisme, de contes per a infants, d'aprenentatge de la lectura i l'escriptura –*dret i revés d'un mateix procés*, com ella deia–, un conjunt enorme de pròlegs a diferents llibres, una munió d'articles a diaris i revistes, innumbrables fulls manuscrits plens d'apunts i d'idees... i la gran quantitat d'entrevistes que s'han publicat.

Tot remenant papers i pensant com enfocar aquest article, i segurament per influència de la Marta, que tenia l'art de lligar-ho i relacionar-ho tot, m'ha semblat que no hi havia millor guió que aquesta breu biografia que ens va oferir, cada paràgraf escrit amb un color

diferent. Era el moment en què *privava* el Pentium i s'estenia l'ús de les impressores en color. Com que era una apassionada de les noves tecnologies i les aplicava ràpidament tant en la seva vida privada com en la professional i política, va trobar una excusa per estrenar el nou equip...

A aquesta brevíssima autobiografia, hi hauré d'afegir els deu darrers anys, perquè just quan en feia vuitanta ja no podia parlar, ja no tenia paràbola –com diu que li va passar per l'emoció en fer-ne setanta– però, desgraciadament, aquesta vegada no era una metàfora: l'infart cerebral provocat per una prova mèdica de risc, la va mantenir conscient, però li va impedir comunicar-se durant els seus darrers vint dies de vida. Va morir el passat 27 de juny.

Vaig complir els deu anys al Pere Vila, del Patronat Escolar de l'Ajuntament de Barcelona.

La mare era la meva mestra.

Un mes després començava la guerra que els desfaria.

El Grup Escolar Pere Vila s'inaugurà quan la Marta Mata tenia cinc anys. Era una de les escoles que havia construït el Patronat Escolar de l'Ajuntament de Barcelona, una de les referències bàsiques per a ella.

La seva mare, Àngels Garriga, va ser mestra en aquesta escola i mestra de la Marta, que hi va fer la primària.

Recordava l'escola fil per randa, per fora i per dins, i així ho explica al seu darrer escrit, una conferència que preparava per donar a la Biblioteca Nacional el 7 de juny, quan li va sobrevenir l'angina de pit: «Tres grans pavellons d'un color ocre brillant, units per dos porxos amb columnata. Tres grans patis, els laterals amb plàtans, envoltats i units per parcel·les enjardinades. En el pati del centre, oh meravella de les meravelles! El monument. La base d'una ampla columna de marbre amb el relleu en bronze de Pere Vila i Codina, aquell noi que va fer fortuna a Amèrica i havia deixat diners per construir escoles (...) Al seu voltant hi havia un petit estany (...) amb un brollador, i quan t'hi abocaves per beure s'amagaven peixos vermells sota unes pedres que s'anaven poblant de vellut verd...» Pel que fa a la classe, recorda que la mestra els mostrava i els parlava de *La Primavera* de Boticelli, tot dient «(...) totes les línies del quadre van juntes i diuen alguna co-

sa, especialment les mans, i... mirem les mans: assenyalen, recullen, demanen, juguen, aguanten, donen, acaronen...»¹

Marta Mata havia nascut a Barcelona el 22 de juny de 1926. Era la segona de quatre germans: un noi i tres noies, fills de Josep Mata, químic, i d'Àngels Garriga, mestra. El pare va morir d'accident laboral quan la Marta tenia sis anys. El seu germà gran en tenia set.

Quan en complia vint, sortia de la llarga malaltia de la post-guerra

i començava a treballar amb la mainada de Saifores.

La mare, ja asseguda, ens orientava.

El 1937, Marta Mata va començar el batxillerat a l'Institut-Escola, segons ella, «la millor institució escolar d'Espanya». Allà, al Parc de la Ciutadella, Josep Estalella rebia els alumnes, els explicava com hi

1. MATA GARRIGA, Marta. *Mi currículum de la República*. Conferència a la Biblioteca Nacional el 7 de juny de 2006, que va llegir la seva directora Rosa Regàs. Marta Mata ja estava malalta.

conviurien, com haurien de tenir cura de dues plantes de gardènies que podrien olorar, però no tocar, i els presentava els professors. Amb Angeleta Ferrer feien ciències naturals observant les plantes i els animals del parc, els dibuixaven i en parlaven. I abans d'entrar a la història de Grècia, llegien el fragment dels regals d'Aquilles a la *Illiada* i consultaven la biblioteca. La Marta va fer la primera conferència, sobre Egipte, als onze anys.

En el darrer fragment de la conferència que preparava a començaments de juny, ja citada, fragment que em va dictar mentre era a urgències de l'Hospital i a la UVI perquè Rosa Regàs, directora de la Biblioteca Nacional, la pogués llegir, es referia així al seu ja inexistent Institut-Escola, el 1939: «Es deia Instituto Femenino Verdaguer, havien mort les gardènies, havien canviat els professors i la biblioteca estava tancada (...) El currículum de la República s'havia dut a terme en cinc anys de pau, gràcies a les arrels de cinquanta anys de la Institución Libre de Enseñanza, més de trenta anys d'arrels amb el Moviment Pedagògic Català i una conjunció astral entre tots dos.»

(...)

«Una tarda em vaig quedar sola al meu institut. Vaig pensar: amb mi no hi podran. I, aparentment, no hi van poder, però de mica en mica he anat descobrint el molt que s'hi va perdre. Ho vaig descobrir quan vaig conèixer la Maria Aurèlia Capmany, que havia fet un batxillerat complet que jo no vaig fer, i algunes persones que varen conèixer la veritable Universitat Autònoma, que jo no vaig conèixer.»²

Referint-se a la seva mare, deia en un llibret que va escriure amb motiu del centenari del seu naixement: «Per a Àngels Garriga el període era doblement dur, perquè a més d'haver de deixar de treballar al llavors Grupo Escolar Pedro Vila, tots els mestres del qual foren dispersats, jubilats o destituïts, i d'anar a treballar a una de les escoles unitàries que quedaven a la ciutat de Barcelona, va haver de començar a afrontar problemes de salut.»³

2. *Op. cit.*

3. MATA GARRIGA, Marta. *Àngels Garriga, la seva escola i la seva generació de mestres*. Saïfores: Fundació Àngels Garriga, 1998.

La Marta va acabar el batxillerat l'any 1943 de manera molt diferent de com l'havia començat, i va començar la carrera de biologia a la Universitat de Barcelona. Però les misèries de la guerra –des de la manca d'una alimentació adequada fins a la constatació de la repressió i el dogmatisme en l'educació i en tot, que li produïen un mal gairebé físic–, la van fer caure en una tuberculosi que la va apartar de les aules. Va fer-ne la convalescència a Cal Mata de Saifores, al Baix Penedès, on va viure de 1944 a 1965. Aquesta convalescència li va fer descobrir la vida real –diu– després de vint anys de viure a Barcelona, al costat dels 60 habitants de Saifores, un poble dividit perquè havia tingut dos morts per banda a la guerra civil.

Va començar a fer activitats, de les que ara en diríem extraescolars, amb els infants de Saifores, que compensaven el tipus d'educació encarcarada que rebien. Estudiaven l'entorn, aprenien els noms de les plantes i les muntanyes llegien en català, explicaven contes, parlaven, i van arreglar el poble: van plantar arbres, delimitar carrers i van fer un rètol per a l'entrada. Àngels Garriga, la mare, que es movia ja en cadira de rodes a causa d'una esclerosi múltiple, i que orientava les activitats i escrivia obres de teatre perquè les representessin, explica tot el procés a *Un rètol per a Curtó*.⁴ Els nens van batejar una muntanya amb el nom de la Marta i hi havia dues flors que també es deien Marta, perquè eren les primeres que els va ensenyar.

Als trenta, continuava aquí amb ells i feia –lliure?– una esotèrica pedagogia a la Universitat de Barcelona,

i començava a treballar en el naixement de l'Escola Talitha de Barcelona.

A Saifores començaven a venir mestres.

En el mateix llibre dedicat a Àngels Garriga, descriu l'activitat que feia la Marta: «(...) a més de portar l'educació de l'esplai de la mainada de Saifores, que Àngels Garriga orientava, feia per lliure els estudis de pedagogia a la Universitat de Barcelona, entre 1954 i 1957, i això comportà el contacte amb alguns mestres joves, com Maria Antònia Canals, Pepita Casanelles, Maria Teresa Codina, Maria Dolors Maduell, Anna Maria Roig i Rosa Solé, que començaven a treballar en

4. GARRIGA MARTÍN, Àngels. *Un rètol per a Curtó*. Barcelona: La Galera: 1a edició, 1967. 11a edició, 1991.

la renovació pedagògica i feien visites i jornades d'estudi a Saifores, on la conversa amb Àngels Garriga era una divertida obligació i significava un mutu afermament generacional.»

I continua: «Àngels Garriga contragué una malaltia encara no definida llavors, segurament l'esclerosi múltiple, que la va deixar sense poder caminar ni anar a l'escola des de 1945. Durant aquests cinc anys de davallada, a Barcelona continuà el contacte amb els companys dispersats, s'escrivien, es reunien a berenar una vegada al mes i conservaven l'amistat, l'únic que la guerra no els pogué prendre. Àngels Garriga, ja caminant amb bastó, visitava els seus mestres més grans, jubilats forçosos: la seva mestra Rosa Sensat, el seu director Fèlix Martí Alpera. Artur Martorell, que havia anat a la presó, la va visitar a ella. Alexandre Galí i Pau Vila eren a l'exili, més curt o més llarg, i la van visitar en tornar-ne. Alguns, com Pompeu Fabra, mestre estimadíssim, que l'ajudà fins i tot en el període de la guerra, no tornarien de l'exili.»⁵

Ja llicenciada, va refusar la proposta del degà de quedar-se a la Universitat, dient-li que ella volia treballar amb nens, *¿Con niños?*, es va estranyar el doctor. Va continuar a Saifores i, l'any 1956, un dia a la setmana anava a l'Escola Talitha, a col·laborar en la seva creació. Ara és l'Escola –CEIP– Orlandai. A l'escola, és clar, hi havia nens i nenes, i quan s'hi presentava l'inspector, la Lourdes Jarque, secretària de l'escola, apareixia a les classes amb un pot de llapis de colors. Era el senyal que calia separar els nens i les nenes, a través d'un joc. També calia parlar castellà davant l'inspector, i igualment això es feia com una activitat més de classe. La Marta va treballar també en l'organització de la biblioteca de l'escola. Cal dir que les biblioteques han estat una de les seves grans passions, pel que signifiquen de font de coneixement, de cultura i d'educació. Arreu on va aterrar, si ja hi havia biblioteca i funcionava, la considerava una joia i la feia utilitzar a fons. Si no n'hi havia, la creava; i si estava abandonada, la feia reviure. Així va crear les de Rosa Sensat i la Fundació Àngels Garriga i va *ressuscitar* la del *Consejo Escolar del Estado*.

5. MATA GARRIGA, Marta. *Àngels Garriga, la seva escola i la seva generació de mestres*. Saifores: Fundació Àngels Garriga, 1998.

Després de Talitha van anar naixent altres escoles durant els darrers cinquanta.

Les jornades d'estudi que els mestres companys de la Marta feien a Barcelona o a Saifores van anar adquirint pes i cada vegada eren més els que s'hi trobaven per parlar i actuar en la renovació pedagògica. El 1960, al voltant d'una taula a Saifores, van celebrar el que van titular com a *Primer Congrés de Pedagogia Barata*.

La Marta explicava que la visita que va fer amb un grup de mestres a un *kibbutz* a Israel va ser una bona empenta a la renovació pedagògica que havia de començar mesos després a Rosa Sensat i li va fer pensar en la importància de la política en l'educació.

Els quaranta els vaig celebrar amb el primer Curs de Tarda de Rosa Sensat,

preparant la primera Escola d'Estiu de la postguerra.

La mare, a Saifores, escrivia Un rètol per a Curtó, el seu darrer llibre.

No es podia renovar l'educació si no es formaven els mestres en la manera de fer-ho. Per això, Marta Mata, Maria Antònia Canals, Maria Teresa Codina, Jordi Cots, Pere Darder, Enric Lluch i Anna Maria Roig, van crear el 1965 l'Escola de Mestres Rosa Sensat. Eren, ja ho veieu, quatre dones i tres homes: la paritat no en tots els casos és quelcom nou.

Va començar el primer *Curs de Tarda*, que reunia cada tarda –com indica el nom– quinze mestres dones i un mestre home a casa d'aquest darrer, perquè la institució encara no tenia local. Aquestes mestres treballaven a l'escola al matí i a la tarda intercanviaven impressions i escoltaven els mestres grans. Aquí no hi havia paritat, ah! Val a dir que la Marta va tenir sempre una *flaca* pel primer curs de tarda. Sempre que en parlava, tot eren lloances i cada una de les mestres i el mestre que l'havien fet, eren el millor del món. Jo, com a alumna del cinquè, l'hi retreia tot fent broma.

Enric Lluch va tenir la idea de fer reviure l'Escola d'Estiu, que no s'havia pogut fer des de 1935. I així va ser: al juliol de 1966 es reprenia aquesta magna trobada de mestres que hores d'ara ha arribat a la 41a edició.

La Marta defineix Rosa Sensat i les activitats que s'hi fan: «Els alumnes de Rosa Sensat són mestres joves que ja han començat a treballar a l'escola, els fundadors són mestres amb deu anys d'experiència i el record de la bona escola del temps de la República. Els orientadors són ja mestres molt grans separats de l'escola pel franquisme, però encara capaços d'orientar en la recuperació pedagògica. És una escola diferent, no només per la seva clandestinitat i modèstia en recursos materials, sinó també per la riquesa pedagògica que se'n dedueix. Els alumnes no hi van per examinar-se i obtenir un títol acadèmic, sinó que estudien sobre la seva pròpia pràctica i per pròpia voluntat. Els professors parteixen de l'experiència en el treball per la recuperació pedagògica. Alumnes i professors compartiran els mateixos riscos polítics i econòmics i se sentiran companys d'una mateixa tasca.»⁶

6. MATA GARRIGA, Marta. «La Escuela de Maestros Rosa Sensat de Barcelona». Revista *Perspectivas*, vol. XV, núm. 1, 1985.

Cursos de tarda i de nit, seminaris i grups de treball, Escoles d'Estiu, el canvi de Rosa Sensat d'Escola a Associació el 1980, les seves relacions amb altres entitats, persones i institucions, la publicació d'aquesta revista *Perspectiva Escolar* el 1974, tot plegat encaminat a una millor educació per als nens i les nenes, es movia gràcies a l'equip amb la Marta al capdavant, sempre sumant esforços, aplegant idees i opinions i construint constantment nous projectes. I, al voltant de tota l'activitat, per iniciativa de mestres, o de mestres i pares segons el cas, van anar brotant, com a fruita madura, les escoles anomenades de *Coordinació Escolar* que més endavant serien les *Escoles del CEPEPC*.

Una altra nineta dels ulls de la Marta era l'anomenat *Grup de lectura*, que va estar actiu molts anys. Ella hi participava, juntament amb unes quantes mestres de gran influència. S'hi treballava amb seriositat i rigor i s'hi xalava de valent. Jo m'hi *colava* sempre que podia. Les membres del grup hem conservat una gran amistat i ens hem anat trobant en dinars i sopars, en els quals trobarem a faltar, i molt, la Marta.

***Complia cinquanta anys el mateix dia del Mítig de la Llibertat,
sentint veus amigues del futur PSC,
sota la llegenda VINDRÀ UN DIA QUE EL TREBALL
VENCERÀ.***

I els vaig creure i vaig posar el meu treball al servei de la Idea.

Si Rafael Campalans pensava que política vol dir pedagogia, la Marta Mata, reblant el clau, girava la frase i deia que «pedagogia vol dir política», i explicava aquest gir dient que «en els anys trenta la política s'havia d'explicar bé. En els setanta, mestres i professors vam haver de reconèixer que una bona educació, una bona escola, només s'aconseguiria amb una bona política educativa en democràcia. Ara sabem que una bona educació, una bona escola, ha de tenir el seu vessant de formació política, de la responsabilitat política de cadascú, de la pluralitat de respostes en política.»⁷

7. Entrevista a Marta Mata. Revista *Educar en Castilla-La Mancha*, abril de 2004.

De manera que la Marta, el 1976 es va afiliar a Convergència Socialista de Catalunya. El 22 de juny, dia en què complia 50 anys –veieu com tot li quadrava?– va ser al *Mítting de la Llibertat*, amb tota la passió. Va participar al Congrés de la unitat d'aquest partit amb la Federació Catalana del Partit Socialista Obrer Espanyol, de la qual va sortir el Partit dels Socialistes de Catalunya, que la va col·locar a les llistes per al Congrés de Diputats el 1977 i, sorprenentment, va sortir elegida.

Els seixanta anys els celebrava essent diputada al Parlament de Catalunya, a la casa de Saifores, seu de la Fundació Àngels Garriga de Mata i de l'Escola d'Estiu del Penedès, tot preparant el retorn a l'escola de l'Ajuntament de Barcelona.

A les eleccions de 1980 al Parlament de Catalunya va sortir elegida com a diputada, i més endavant va ser senadora, representant el Parlament. La seva participació als debats sobre política educativa i en l'elaboració de diferents lleis va ser clau en la recuperació democràtica. Entre les moltes actuacions que va impulsar i en les quals va treballar, citarem la *Llei de Política Lingüística*, que organitzava el tractament del català a l'escola, sense separar mai els infants per la llengua que parlen, i l'anomenada *Llei del CEPEPC*, per la qual les escoles d'aquest col·lectiu que volien passar a ser públiques podien fer-ho.

El 1982, amb l'arribada dels socialistes al govern de l'Estat, la Marta va proposar al ministre Maravall l'organització del *Primer Congreso de Movimientos de Renovación Pedagógica*. El ministre hi va estar d'acord, el Ministeri va posar-hi els mitjans humans i econòmics necessaris i, al desembre de 1983, es va celebrar el Congrés a Barcelona, ciutat on s'havia escampat la llavor que els havia de fet fructificar.

El treball tècnic del Congrés, el feia un equip liderat per la Marta i format per dues persones d'*Acción Educativa* de Madrid i jo mateixa. Fèiem periòdicament reunions amb els moviments de renovació pedagògica de l'Estat, a qui nosaltres havíem batejat amb el nom de «Morrepes», la primera síl·laba de cada paraula del nom. Una de les reunions amb els «Morrepes» es va fer a Saifores durant tres dies del mes de juliol. Tot i la diversitat de parers, de composició i de madure-

sa dels moviments, la calor i els mosquits, va funcionar. La Marta deia que les reunions a Saifores sempre surten bé.

Marta Mata es considerava afortunada d'haver pogut col·laborat en l'aprovació de la LODE, «l'única llei que conec que es dedica a garantir el dret a l'educació», i la LOGSE. «Maravall –continuava–, ha deixat en la història de l'educació d'Espanya les dues fites jurídiques més importants: la LODE i la LOGSE.»⁸

Biblioteca de la Fundació Àngels Garriga (Saifores)

Les aportacions de la Marta es van incloure en les lleis i, en el cas de la LOGSE, podríem assenyalar que la idea que ella tenia de la participació de tots els sectors implicats en l'educació va veure la llum oficialment en l'article de la llei que ordenava la creació dels consells escolars de centre, locals, autonòmics i de l'Estat. Cal remarcar l'al·lèrgia que li produïa el verb *impartir* en qualsevol tipus de text, pedagògic o polític, que per a ella era sinònim d'*inculcar*. No el feia servir mai i l'esmenava sempre.

Mentrestant, continuava a Rosa Sensat, quan podia, perquè no es volia perdre la participació en la renovació pedagògica, conscient que la llei pot abonar el terreny perquè es doni, però no pot dur-la a terme sense l'escola i els sectors implicats. A la conferència que feia sovint, *El circuit social de l'educació*, ho explicava amb tota claredat.

Com que considerava que l'educació va molt més enllà de l'escola, el moviment escolta li va demanar diverses intervencions en entrevistes, conferències i articles, a la qual cosa va respondre sempre encantada.

El 1984, va crear la Fundació Àngels Garriga de Mata a la qual va dotar de l'antiga casa familiar Cal Mata de Saifores com a seu, con-

8. Conferència sobre l'Estat del Benestar. Any 2002.

vertida ara en lloc d'acolliment d'escoles, grups de lleure i altres activitats educatives, polítiques i culturals. Constantment pensava en la Fundació, en proposava millores i l'omplia de contingut: estades amb activitats de qualitat amb infants i joves amb l'escola; cursos i seminaris amb mestres; activitats culturals diverses; reunions de grups del Penedès; estudis diversos, etc. I, de manera especial, cada mes de juliol, l'Escola d'Estiu del Penedès, que organitzen els moviments de renovació pedagògica de l'Alt Penedès, el Baix Penedès i el Garraf. La Marta hi participava cada any, en un o altre moment. El Patronat de la Fundació, format per set persones de la seva confiança, té ara la gens fàcil missió de continuar la seva obra.

Va acceptar d'anar a les llistes del PSC per a l'Ajuntament de Barcelona a les eleccions de 1987 i de 1991. Ho considerava un retorn, atès que l'Escola Pere Vila –on havia fet la primària– era del Patronat Escolar de l'Ajuntament de Barcelona. Va ser també diputada d'Educació a la Diputació de Barcelona.

I ara que en compleixo setanta, filla il·lustre de Banyeres del Penedès,

totes les fites de la peripècia d'aquests aniversaris continuen obertes al treball: Saïfores, Banyeres, el Penedès, Barcelona, Catalunya, els germans d'Espanya, els amics d'Europa i d'arreu, cada escola, i aquell Patronat Escolar no refet encara i l'Educació amb majúscula,

dels més petits als més grans, i la Idea i les concrecions de la Política.

Per a ella, la de l'Ajuntament i la Diputació va ser una època apassionant. Entre moltes altres realitzacions pedagògiques i polítiques, va fer de l'Institut Municipal d'Educació un organisme autònom dins de l'Ajuntament, que feia la gestió completa de l'Àrea d'Educació, com a primer pas per arribar algun dia a refer el Patronat Escolar de Barcelona de la República, adaptat als nostres dies; va idear i portar a terme el *Pla de Formació Institucional dels Mestres Municipals*; va posar l'accent en la pedagogia i la didàctica a les escoles; va acollir les escoles del CEPEPC que passaven a públiques a Barcelona gràcies a la llei que ella havia impulsat al Parlament; va crear el Consell Escolar de Barcelona i els deu consells escolars de districte; va impulsar l'organització a Barcelona del *I Congrés Internacional de Ciutats*

Educadores l'any 1990, on es va aprovar la *Carta de Ciutats Educadores* i es va acordar la constitució de l'*Associació Internacional de Ciutats Educadores*, que ella va presidir, presideix encara l'Ajuntament de Barcelona i ha anat celebrant un congrés cada dos anys en diferents ciutats del món; va ordenar les escoles bressol municipals i va incorporar les que l'Ajuntament tenia concertades.

L'educació dels més petits era un dels temes prioritaris de la Marta. Considerava la «Convenció dels Drets dels Infants com una de les revolucions pedagògiques del segle passat». En remarcava el reconeixement dels infants «com a persones que hem de respectar, cosa que exigeix un canvi de cultura i de concepte de la infància. Una infància que, sovint, ens agrada molt protegir i molt poc respectar. Els infants de zero a sis anys tenen drets socials. Entre els quals el dret a l'educació, amb el dret a l'escola.»⁹

La Marta va viure amb gran il·lusió els Jocs Olímpics i tota la transformació de la ciutat i va posar les condicions perquè les escoles municipals poguessin treballar en els valors que això representava. Com a anècdota, recordo que un dia, acabades d'inaugurar les Rondes, va agafar el seu Citroën Visa i hi va fer la volta sencera i va cronometrar el temps esmerçat: 28 minuts. Quan ho va explicar als seus companys de Consistori com una proesa, va haver d'encaixar el reny afectuós del regidor de Mobilitat per l'excés de velocitat que aquell temps significava!

El tracte que tenia amb els funcionaris de la seva àrea i amb tots aquells amb qui es relacionava en algun moment, feia que la gran majoria quedessin encantats de la seva amabilitat, de com es recordava de tots i totes, com els preguntava per un infant malalt o pel problema personal que li havien explicat. Cada any convidava els funcionaris de l'Àrea, de l'IMEB, a passar un dia a Saïfores, amb dinar inclòs. En una ocasió hi va venir també l'alcalde Pasqual Maragall.

L'any 1988 va anar com a observadora del Parlament de Catalunya al referèndum de Xile. Probablement sigui un dels viatges que va fer

9. MATA GARRIGA, Marta. Conferència *La Educación Infantil ahora. Indignación en la Educación Infantil*. Córdoba, octubre de 2003.

al llarg de la vida que més la va impactar. En tornar-ne, va escriure un dels articles més poètics que li he conegut. Feia una comparació entre els xilens demòcrates i el protagonista del conte de Marcel Drouon: *Tistou, les pouces verts*. En Tistou és un nen de família benestant. El seu pare té una fàbrica d'armes. El jardiner de la finca descobreix un dia que en Tistou fa sortir flors allà on posa els seus polzes: té els polzes verds. En una ocasió, el nen va a la fàbrica del pare i va posant els seus polzes a cada un dels canons de les armes: floreixen i queden inutilitzades. El darrer paràgraf de l'article de la Marta diu: «Si com un vell mestre jardiner de la política haguéssim de donar un consell als amics xilens, que ens han fet compartir aquella gran jornada dels polzes verds, els diríem que aquests dies, aquestes setmanes, aquests mesos propers, cada matí es mirin les seves mans, els seus polzes, i pensin a quin canó, petit o gran, han de posar-los per desactivar-lo pacientment, políticament, però amb la fermesa i seguretat de qui sap que la democràcia i totes les seves llavors no són en altre lloc que en les pròpies mans, i en la unió de les mans del poble.»¹⁰

Mentrestant, era també membre del *Consejo Escolar del Estado*, des del moment de la seva instauració, com a personalitat de reconegut prestigi en el món de l'educació, i en va ser també vicepresidenta.

I ara, em toca afegir:

Els vuitanta: Saifores, Fòrum Barcelona 2004, Consejo Escolar del Estado. Malaltia i mort.

Teòricament, en acabar el mandat a l'Ajuntament de Barcelona el 1995, es va jubilar i, pràcticament, va quedar-se a viure a Saifores amb la intenció de fer créixer l'activitat de la Fundació Àngels Garriga, amb l'ajut del seu equip, mentre continuava com a vicepresidenta del *Consejo Escolar del Estado*. L'any 2002 va dimitir com a vicepresidenta i com a membre, per desacord amb la política educativa del govern del PP i, concretament, pel tractament que des del Consejo es feia de la LOCE. A continuació, va recórrer tota la Península, demanada per grups de mestres, ajuntaments i altres entitats, per explicar les seves idees sobre la LOCE. Realment s'havia jubilat?

10. MATA GARRRIGA, Marta. *Els polzes verds*. Article escrit a Santiago de Xile el 6 d'octubre de 1988.

Escola d'Estiu 1979. Bellaterra

El mateix any 2002, el Fòrum Barcelona 2004 li va demanar l'impuls de la participació de les escoles a l'esdeveniment i ho va acceptar. Va idear com havia de ser aquesta participació i la va coordinar. Una vegada més, vaig tenir la sort d'ajudar-la. Hi van participar gairebé mil centres educatius de Catalunya. En un moment determinat, en què va veure que no podia dedicar-se a la Fundació com volia, em va dir: «A partir d'ara, no em deixis dir que sí de res més.» Vaig tenir molt clar que, arribada l'ocasió, no em faria cap mena de cas.

Un dels llibres que es va enviar a les escoles per treballar els eixos del Fòrum contenia l'obra seva *El País de les Cent Paraules*,¹¹ que havia escrit l'any 1968 per explicar la democràcia, i *La Paraula de Cent Països*,¹² en referència a la pau, escrit expressament per a l'esdeveniment. El van treballar moltes escoles i el Grup de Titelles

11. MATA GARRIGA, Marta. *El País de les Cent Paraules*. Barcelona: La Galera, 1968.

12. MATA GARRIGA, Marta. *La Paraula de Cent Països*. Barcelona: La Galera, 2004.

Marduix, amic de molts anys, va fer la producció de l'espectacle i el va representar al Fòrum, vint dies seguits.

El 7 de maig, encara en ple Fòrum, el Consell de Ministres la va nomenar presidenta del *Consejo Escolar del Estado*. Recordo perfectament el dia 3 de maig, en què la ministra li va telefonar per proposar-li-ho. Va penjar el telèfon, amb cara de circumstàncies, i em va dir:

–Li diré que sí, amb la condició que els consells escolars de les comunitats autònomes formin part del Consejo Escolar del Estado.

Jo li vaig respondre:

–T'ho devien, Marta. Però jo t'he de recordar que em vas demanar que no et deixés dir que sí de res més.

–És que... en aquest cas no puc dir que no.

Ja ho sabia, jo, que era inútil.

La ministra va acceptar la condició, tot dient que aquesta era la línia del govern.

I així va començar la darrera etapa de la seva vida. Treballava molt, com ho havia fet sempre, viatjava contínuament i tenia temps per a tot: continuava fent projectes per a la Fundació Àngels Garriga, anant a Rosa Sensat, escrivint articles, fent xerrades i pròlegs de llibres... Estava encantada amb la feina del *Consejo* i procurava sempre arribar a acords amb els seus membres. S'entenia, amb més o menys complicitat, amb la gent amb qui treballava, polítics i funcionaris de tots els nivells. Tots la recorden amb molt afecte. *Nunca olvidaré cómo la querían en todas partes*, em va dir fa pocs dies el Mariano, conductor del cotxe oficial que sovint l'acompanyava. Tots els treballadors de l'oficina del *Consejo Escolar* van venir en autocar a l'enterrament.

Amb el seu *Consejo Escolar del Estado* ha pogut informar la LOE. Estava molt contenta de poder sumar el treball fet amb aquesta llei amb el que havia fet amb les anteriors.

Al final de maig, em va anunciar que el 5 de juny hi hauria a Saifores una reunió dels presidents dels consells escolars de les comunitats

autònomes. Li agradava poder acollir grups de gent diversos a Saifores, i gaudia de valent guiant la visita a la casa, sobretot a la Biblioteca. Vaig comentar-li: «Has aconseguit que vinguin aquests també?» I em va respondre: «Jo no he fet res. Ha estat una proposta del president del Consejo Escolar de Madrid», del PP. Una mostra més de la seva bona relació amb gairebé tothom. I, naturalment, ella encantada. Però el mateix dia 5 a les 8 del matí, va tenir l'angina de pit. No va poder ser a la reunió, que es va fer i va anar molt bé –és clar– però la va seguir per telèfon des de la secció d'Urgències de l'Hospital.

Com a tot arreu, al *Consejo Escolar del Estado* hi ha fet una gran feina. En una entrevista que li van fer al juny de 2004, li preguntaven quins eren els objectius de la seva presidència, i hi responia:

Conseguir que la participación sea fundamentada y dinámica en el Consejo, para todos los sectores implicados. Y que se diseñen modelos de relación con los Consejos de las CCAA, ampliando a ellos la estructura de participación, cuando sea conveniente.

No ha pogut acabar tot el que hi volia fer. Esperem que continuï com ella hauria volgut. Ens consta que al *Consejo* hi ha persones que es desviuen perquè sigui així.

El fet de nomenar-la presidenta del *Consejo* va ser un acte de justícia que se li devia. Ella considerava com un regal haver pogut participar de manera protagonista i en tants fronts diferents en la renovació del sistema educatiu. Com que «no hi ha casualitat sinó causalitat» –com la Marta deia sovint– espero que les causes d'aquesta dedicació, d'aquesta trajectòria, hagin quedat clares en aquest article. Sigui com sigui, el regal que Marta Mata ha fet a la societat i al país, amb la seva intervenció en la renovació de l'educació des de tots els camps, té un valor incalculable i, sens dubte, donarà els seus fruits en el conjunt i la individualitat dels ciutadans i les ciutadanes. Així ho haurà de reconèixer la història.

Marta Mata, somni del Penedès

M. Assumpta

Baig i Torras

Presidenta en funcions de la Fundació Àngels Garriga de Mata

Tres van ser les grans passions de Marta Mata: la política, la pedagogia i el Penedès. Curiosament totes tres comencen amb la lletra P, i totes tres van tenir presència i hores de dedicació a Cal Mata de Saifores, en el municipi de Banyeres del Penedès. Dedicació i resultats. Sens dubte, el somni de la Marta va donar els seus fruits.

La Marta va néixer a Barcelona, l'any 1926, però els seus pares provenien de famílies arrelades al Penedès: el pare de Saifores i la mare de Sant Vicenç de Calders, encara que, de fet, els Garriga eren de Santa Oliva.

L'any 1945, es trasllada a passar una convalescència a la casa familiar de Cal Mata de Saifores. És allà on comença a treballar en l'educació del temps lliure dels nens i nenes del poble, seguint les orientacions d'Àngels Garriga, la seva mare i mestra, que també s'hi havia retirat a causa d'una paràlisi. Totes dues viuen a Saifores fins al 1965.

El poble de Saifores, quan hi arribà la Marta, tenia uns seixanta habitants i amb la guerra va haver-hi quatre morts: dos per cada bàndol. Ella explicava: «Quan vam arribar, els nens de la casa de dretes no anaven a les cases dels d'esquerres. Jo vaig dir que vinguessin tots a

casa i així va començar la meua afició per la pedagogia.»

Aquells anys, com queda recollit en els escrits que feren amb motiu del 75è aniversari de la Marta, van deixar una forta petjada a tots els nens i nenes de l'època. En aquests escrits, hi reconeixen que la Marta els va ajuntar i els va ensenyar a estimar Saifores. Amb la Marta, aquella mainada va aprendre a fer teatre, a crear una biblioteca a la rectoria, a anar d'excursió (a peu, amb tren, amb autocar i amb el dos cavalls de la Marta...) i, sobretot, van aprendre molts i molts contes. Amb això tots van coincidir que la Marta en sabia molt i molt d'explicar contes.

De fet, li venia de família. En el llibre *Un rètol per a Curtó*, la Marta ens explica com l'Àngels Garriga, la seva mare, escrivia llibres. Literalment ens diu: «Doncs bé, al final, l'Àngels Garriga encara va fer una cosa més bonica. Va escriure un llibre, però no de contes inventats, sinó un llibre explicant fil per randa les coses que feien tots aquells nens i nenes que ella coneixia tan bé: els del seu poble, els seus néts, els seus deixebles.»

Aquells anys també la va conèixer Joan Reventós, un altre penedenc il·lustre, el qual va anar a Saifores per veure com Marta Mata

havia fet aclarir i netejar l'arbreda, ja que ell també ho volia fer en un bosc de la propietat familiar. En Joan explicava que la primera lliçó que li va donar la Marta va ser com assenyalar els arbres que es volen tallar per evitar perjudicar el futur d'una massa forestal.

En Joan parlava d'ella d'aquesta manera: «La Marta era una noia penedesenca, pocs anys més gran que jo, empeltada d'un esperit culte, cívic, assentat en una catalanitat insubornable, que orientava la seva profunda vocació pedagògica sota el mestratge de l'Angeleta Garriga, Rosa Sensat i el gran mestre que era l'Alexandre Galí.»

L'estiu del 1961, se celebrà el «Primer Congrés de Pedagogia Barata, al salador de Cal Mata». Es coneix així perquè les mestres s'hos-tatjaren a les cambres dels mossos i al salador del porc que llavors estava situat damunt de l'actual menjador. L'any següent es va celebrar el segon congrés, però un accident va impedir el tercer. Finalment, els anys 1964 i 1965 ja s'hi reuneixen mestres de l'escola Talitha i de l'escola Ton i Guida.

Amb el retorn de la Marta a Barcelona i l'inici de Rosa Sensat, la represa de les Escoles d'Estiu i el naixement d'escoles al seu redós (les escoles de Coordinació escolar, moltes de les quals foren conegudes més endavant com escoles del col·lectiu del CEPEPC, avui en la xarxa d'escoles públiques) comença a conèixer molts mestres, homes i dones inquiets i amb ganes de fer canvis a l'escola i al país, i és quan ella comença a transformar la casa de pagès de Cal Mata pensant en un lloc on els mestres de Rosa Sensat poguessin fer seminaris i trobades de cap de setmana. Ella acostumava a puntualitzar com a penedesenca... «i que els mestres del Penedès tinguessin un Rosa Sensat a la vora».

Són anys també de grans moviments socials i polítics. A Cal Mata de Saifores, s'hi comencen a reunir els mestres i pares que volen canviar l'escola i el món dins d'una òptica socialista. Som molts els que recordem a la sala gran la demanda d'una escola pública, laica, coeducadora i arrelada al seu entorn. Una escola i una societat que, malgrat els avenços, continua sent la nostra utopia.

Són els mateixos mestres els qui, al principi dels setanta, convencen la Marta perquè també hi facin estades els *nanos*, i mentre pares

i/o mares fan de professors o alumnes a les escoles d'estiu, els nens i nenes fan colònies a Saifores. D'aquesta manera, mig seriosament i mig en broma, Cal Mata es va convertir en una casa de colònies, encara que el desig de la Marta no era el d'una casa de colònies d'estiu, sinó el d'un lloc de trobades escolars, de trobades pedagògiques, artístiques o de qualsevol altre àmbit de la cultura.

Al final dels setanta, més concretament el setembre del 1978, els mestres del Penedès penjàvem per primera vegada la bandera catalana a la branca d'un pi de Cal Mata per donar a conèixer que iniciàvem l'Escola d'Estiu del Penedès (Garraf, Alt i Baix Penedès). Ho vaig recordar en un escrit que vaig llegir amb motiu de l'homenatge que li vam fer a l'Escola d'Estiu de l'any 1996:

«Vull en aquest punt de brots múltiples d'escoles d'estiu, finals de la dècada de 1970, recordar la il·lusió que et va fer quan uns quants mestres, homes i dones del Penedès, et plantejaren de fer l'Escola d'Estiu del Penedès, i del Garraf no ho oblidem, a Saifores. Recordo que estava en el raconet de Rosa Sensat on compaginàvem el "Maidada Exprés", un full del diari *Tele-Exprés* dedicat a infants, i em vas cridar per recordar-me que tot i que seria una escola petita, li havíem

Mestres a les escales de Saifores. 1986

de donar, des de la Coordinació d'Escoles d'Estiu que llavors estava a Rosa Sensat, el màxim suport.»

Aquell dia vaig descobrir la gran estima de la Marta pel Penedès (Alt i Baix Penedès i el Garraf) i tal com ella es confessà, més endavant, ferma defensora del Penedès històric. Ho va demostrar treballant colze per colze amb els alcaldes del Vendrell, de Vilafranca i de Vilanova i la Geltrú per impulsar el desnonat Pacte del Penedès, en el moment del debat de l'organització territorial del final dels vuitanta.

L'any 1984, decideix crear amb el seu patrimoni una Fundació privada amb el nom de la seva mare, Àngels Garriga de Mata, amb un patronat de set persones que ella mateixa va presidir fins a la seva mort i amb un consell assessor de 23 persones més. L'objectiu de la Fundació ha estat, i serà, treballar en assumptes relacionats amb el món escolar i pedagògic, amb temes de progrés social i amb temes penedesencs. Fa un parell d'anys, iniciarem una modificació d'estatuts per donar entrada en el consell a les institucions públiques. La modificació va ser aprovada just quan ella ens deixava.

La Marta tornà a viure a Saifores a partir del 1996. En la seva originalitat d'amidar per dècades la seva vida, ens deia:

«I ara que en compleixo setanta, torno a viure a Saifores i m'han declarat filla il·lustre de Banyeres del Penedès, totes les fites de la peripècia d'aquests aniversaris continuen obertes al treball de tots: nens i mestres de Saifores, Banyeres, el Penedès, Barcelona, Catalunya, els germans d'Espanya, els amics d'Europa i d'arreu, cada escola, i aquell Patronat Escolar no refet encara i l'Educació amb majúscula, dels més petits als més grans, i els plantejaments i les concrecions de la Política Educativa.»

De 1996 al 2004, treballa per la Fundació posant ordre als molts i molts documents, llibres i altres papers que havia anat recollint en la seva trajectòria de vida, al mateix temps que va anar configurant acords amb diferents institucions per a la creació de la biblioteca CURTÓ, nom literari de Saifores. Aquesta biblioteca, de més de 200 metres quadrats repartits entre dotze estances comunicades té un fons important especialitzat en l'educació.

Consell de la Fundació Àngels Garriga de Mata

El maig de 2004, en ser anomenada presidenta del Consejo Escolar del Estado, compaginà la feina de la Fundació amb la del càrrec del Consejo, va viure entre Madrid i Saifores.

Com podeu comprovar, la Marta ha estat i ha exercit com a penedesenca. Un bon exemple el trobo en una entrevista que li va fer un periodista vilanoví, Ramon Francàs, titulada «Créixer o goixar i aprendre disfrutant». En aquesta entrevista la Marta li explica:

«En el vocabulari pagès de Saifores, hi ha una paraula, **goixar**, que significa créixer les arrels per sota terra. Quan un gra de blat cau a terra, per sobre la terra la gent veu que abrina, però per sota no només creixen les arrels, sinó que **goixa**, s'estén. I així, d'un sol gra de blat surt més d'una espiga. I nosaltres vam goixar en el mal temps o l'Escola d'Estiu, doncs, va ser penedesenca des del primer moment. Va néixer a Barcelona, però va goixar per tot Catalunya.»

Marta, per a mi i per a molts mestres, vas ser mestratge i guiatge en pedagogia, en humanisme, en llibertat..., però, per a molts ciutadans, també va ser la mà que els va permetre conèixer, sovint des del terrat de Cal Mata, aquesta terra del Penedès que tant estimaves.

Marta Mata, «La ben Dotada»

*Antoni M.
Badia i
Margarit*

Les persones d'aquest món vivim la vida que hem escollit o la que ens ha tocat de viure. Però la mateixa disjunció que insinuo (i que, de fet, ja es pot formular confrontant «escollir» i «no poder escollir») ens palesa que no hi som sols, en aquest món, sinó que, d'una manera o altra, ens les hem d'heure amb allò que ampul·losament anomenarem la història. Tots vivim a mercè dels fets que passen, i tots, fins a un cert punt, col·laborem o tolerem que els fets que passen passin en un sentit o en un altre. No ens endinsarem en un terreny on ara no hem d'entrar, però sí que convindria que els qui em llegiran (i jo mateix) tinguem present aquest preàmbul per tal com, qui més qui menys, tots juguem papers actius o passius en el nostre pas per aquest món. I bé, jo ara voldria parar esment en alguns fets de la vida de Marta Mata. Atenció: no penso a inventariar coses dutes a terme per ella, que són prou conegudes (i si no, no és difícil de saber on ens en podríem informar). Penso més aviat en les seves reaccions i en les seves actituds davant les situacions que se li presentaven. Espero que ajudaré el lector si explico per què he recorregut, en el títol del text present, al concepte de *dot*. Què és un *dot*? Obrim el diccionari: el *dot* és una 'qualitat amb què la naturalesa ha adornat algú' (ultra altres accepcions del mot, que ara no ens interessin). Es tracta, doncs, d'una qualitat gratuïta que posseeix una persona, la qual, segons el seu tarannà, pot no fer-ne cas (o sia que, vista de fora estant, és com si no n'estigués dotada) o pot

invertir-la lliurement a mesura que se li'n presenta l'oportunitat (i aleshores la seva manera d'obrar resta marcada per la presència de la dita qualitat). Per aquesta raó (i ara apel·lo a un exemple imaginari), es pot donar el cas que una mateixa bona acció, feta per dues persones (l'una, dotada del do de gents, l'altra, de geni eixut) tinguin resultats diferents (en el mateix acte, en l'efecte que aquest produeix, en l'eficàcia de l'acció, en el record que en queda).

La meua idea és que la Marta Mata fruï, en el decurs de la seva vida, de diversos dots (ço és: de diverses qualitats) que expliquen la seva faisó de comportar-se amb la gent que a ella acudia i els resultats positius de tals comportaments. D'antuvi, haig d'insistir que, com dic, es tracta de qualitats gratuïtes. Ara bé, crec que hauriem de distingir entre 1. dots que jo potser anomenaria *heretats*, i que ella ja es trobà fets (perquè li eren evidents), 2. dots *naturals* o *temperamentals* i 3. dots *adquirits* o *conreats*. Procuraré de donar raó de totes tres menes; més ben dit: de la primera d'elles (dots *heretats*), que sempre apar deslligada de les altres dues, i, conjuntament, de la segona (dots *naturals*) i la tercera (dots *adquirits*), que solen funcionar segons principis idèntics i només es distingeixen pels orígens de cadascuna.

A parer meu, quant a la Marta Mata, els dots *heretats* es redueixen, per excel·lència, a un sol espècimen: haver viscut amb consciència d'allò que es vivia a casa nostra (en família i en societat) abans de 1936 (o, a tot estirar, potser, en el seu cas personal, fins a 1939, car el món de l'educació entre 1936 i 1939 gairebé només es diferenciava del període anterior pel tancament de les escoles privades religioses i per la creació del Consell de l'Escola Nova Unificada o CENU). (I encara, amb prou feines: escrites les darreres ratlles, penso que, en rigor, el gran trasbals de l'alçament militar, la revolta i la guerra civil fou una barrera enorme que em fa dubtar de l'apreciació que acabo d'aventurar. Rectifico, doncs: aquest dot *heretat* només seria vàlid per als qui havien viscut amb consciència d'allò i que es vivia al país fins a 1936. Ara bé, atès que el 1936 Marta Mata tenia deu anys, podem assegurar que ella conservava els mínims indispensables d'experiència personal al nostre país d'abans de la guerra, com ho hem pogut verificar tots els que hi havíem mantingut converses d'una certa profunditat.) Fetes les reflexions precedents, em permeto d'afirmar que Marta Mata posseïa el dot d'haver viscut a consciència el clima de llibertat, de respecte a les idees d'altri, de responsabilitat personal,

de democràcia i de catalanitat, un dot que ella valorava i estimava i que l'ajudava a capturar-se en conseqüència sota la dictadura, en la transició a la democràcia i en la democràcia recobrada. En un mot: un dot que ella no hauria baratat per cap altre dot.

Pel que fa als altres dos grups de dots (*naturals* o *temperaments* i *adquirits* o *conreats*), no m'hi entretindré gaire. Com deixen comprendre els dos parells de noms que els he adjudicat, es distingeixen perquè els primers (innats) la interessada els descobria ja fets, nascuts amb el llenguatge i la percepció del món exterior, de manera que crec que aviat, de molt joveneta, devia prendre'n consciència i devia aplicar-los a les situacions corresponents. Al mateix temps, llur aplicació a casos concrets li fressava el camí per elaborar, per via analògica, els segons dots (que anomenem *adquirits*), els quals devien ésser aplicats per ella a casos no menys concrets i amb plena consciència de llur paral·lelisme respecte als primers.

Seria interessant de cercar mostres que confirmessin l'existència de les tres menes de dots que jo atribueixo (i penso que no sense fonament) a Marta Mata. Estic convençut que una relectura atenta del llibre *Ai, que bé!* (2001), que conté els diàlegs, ensems ideals i reals, que parents, companys i amics seus mantingueren amb ella, amb motiu de festejar el seu setanta-cinquè aniversari, ens forniria exemples reveladors de la seva personalitat. La major part d'aquests exemples imaginats serien classificables en els tres arquetips de dots (*heretats*, *naturals* o *adquirits*) que hem intentat de presentar en el present text. No excloc que jo mateix m'hi dediqui en un moment de calma d'esperit que ara no tinc. En tot cas (i ho dic per si algun lector en vol fer la prova), a tots ens podria ajudar aquella llista de les anomenades potències de l'ànima que a gent com la Marta Mata i jo (i tants d'altres, més o menys d'edat provecta) ens eren familiars de petits i que (si ho recordo bé) eren les tres següents: *memòria*, *enteniment* i *voluntat*. Sí, eren tres, que corresponien, oh meravella!, a les menes de dots que jo identifico com a pròpies de Marta Mata: la *memòria*, als dots *heretats*; l'*enteniment*, als dots *adquirits*, i la *voluntat*, als dots *naturals*.

Un record per sempre

Marta Mata o, en altres paraules, la dignitat de la nostra feina

La darrera cosa que vaig dir a la Marta, quan ella ja no em podia sentir, va ser que les Escoles d'Estiu –un any més– ja estaven a punt. I l'última conversa que vam tenir anava dels canvis que podrien millorar el funcionament i la representació del Consell Escolar de l'Estat. Escoles d'Estiu i Consell Escolar: dos dels molts temes pels quals la recordarem. Segurament farem i llegirem molts balanços de la seva aportació al món de l'educació, de la política, de la pedagogia política i de la política pedagògica. Aquest és el balanç que fa un mestre.

El que dóna sentit a la nostra feina és fer, de l'infant, el centre de tot el nostre esforç. Quan es vol personificar en algú tot un pensament pedagògic que, a més d'ajudar a recuperar una tradició pedagògica que havia aixecat admiració a tot Europa, va forjar les bases d'un nou model escolar centrat en l'infant, busquem algú com la Marta.

Ella va donar mostres de vitalitat permanent, va explicar tothora les seves conviccions educatives i continuà assumint responsabilitats fins a l'últim moment. Virtuts, aquestes, que, d'altra banda, comparteixen companys seus de generació pedagògica, testimonis vius d'un model pedagògic que ens encarregarem de perpetuar, adaptar i donar a co-

**Ricard
Aymerich**

President de la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya

nèixer encara més (¿pot ser que hi hagi mestres o professors novells que no sàpiguen qui és i què ha aportat la Marta a l'escola del país?).

Ella ha fet una aportació decisiva a l'educació moderna en molts fronts. L'associació de mestres que va ajudar de manera decisiva a crear (Rosa Sensat) és l'embrió i la primera baula de l'actual Federació de Moviments de Renovació Pedagògica. Res no entendríem en aquesta gran família sense tenir en compte la seva mà. Però no es conformà amb això. De seguida va assumir responsabilitats en el terreny de la política educativa, i el respecte i l'autoritat que va guanyar-se l'acompanyaren fins al darrer dia. Potser per això se'ns feia difícil imaginar que algun dia no la tindríem físicament al costat. El que ens toca a nosaltres és donar continuïtat al seu esforç (compartit per milers de bons mestres, afortunadament) per fer digna l'educació de la qual som responsables, i posant en primer pla la dignitat, els drets i les necessitats de l'infant. Perquè ella i tota la seva generació de pedagogs han fet de l'infant una persona en tot el sentit de la paraula, dignificant així –encara més– la tasca de mestre. I ens toca continuar avançant en la reflexió col·lectiva sobre la nostra tasca i en la renovació pedagògica que és motor de qualitat educativa. Pretendre-ho és una bona manera de fer present la Marta entre totes les persones que volem fer, de l'educació, la nostra feina. Una feina digna.

Marta Mata: l'educació dels més petits

Ha estat una sort per al món de l'educació que hagi existit na Marta Mata, i ho ha estat especialment per a l'educació dels més petits: tots aquests infants que encara no parlen, encara no voten, encara no decideixen... i són tan fàcils d'ésser oblidats pels polítics, per les institucions... i moltes de vegades pels mateixos pedagogs.

Elisabet Abeyà
(Mallorca)

Na Marta Mata des de la pedagogia i des de la política ha viscut amb nosaltres per donar-los veu i per fer-la sentir i ha dit ben fort i en diferents àmbits que els més petits tenen drets, que són persones i ciutadans des del naixement, i que tenen dret a un ensenyament digne. I no només ho ha dit, sinó que ha treballat perquè això fos possible. En la formació dels mestres per a la qual ella tant va treballar (especialment amb la creació de l'escola de mestres Rosa Sensat), sempre es va preocupar perquè hi hagués una especial formació per a les mestres i els mestres d'educació infantil. Per a na Marta l'educació infantil no era com la dels grans, però amb tot més petit (els mobles, els objectius, els recursos...), sinó que era l'etapa més important de tota l'educació, aquella en la qual s'estableixen els fonaments de la personalitat i, per tant, allà on s'ha de tenir més cura.

Com a mestra i com a ciutadana, el que més agraeixo a na Marta Mata és que va fer de baula d'una cadena que s'havia trencat i

destrossat amb la guerra i amb el franquisme. Durant la segona República, Catalunya va tenir uns mestres i pedagogs que varen obrir les escoles a aires que venien d'altres parts del món i els varen saber adequar a les necessitats dels infants catalans. L'escola de la dictadura, amb les finestres ben tancades, va condemnar a l'oblit tota aquella renovació. Els mestres que a les acaballes del franquisme volíem canviar l'escola hauríem pogut pensar que partíem de zero, però na Marta ens va saber unir amb els qui ens havien precedit i tant havien treballat. Na Marta va saber explicar a tot el col·lectiu de mestres que una escola nova, renovadora, democràtica, catalana i a favor dels infants era possible, perquè havia existit, i així vàrem poder posar els peus, ben assentats en una terra ferma.

Na Marta sempre va encoratjar i valorar molt especialment la feina dels mestres dels més petits. Quan a l'estiu de 2005, va dir unes paraules a l'acte de cloenda de l'Encuentro Estatal de Educación Infantil, recordo que va dir que «...els mestres i les mestres d'educació infantil saben capgirar algunes paraulotes com “currículum” i “avaluació” i trobar el sentit molt profund a tota la resta». Jo hi afegiria que na Marta ens va ajudar a poder-ho fer i que per molts anys ho puguem continuar fent.

Marta Mata com un calidoscopi

Jaume Cela

Miquel Essomba, director de la revista, em comenta el monogràfic que preparen per retre homenatge a Marta Mata i em demana una col·laboració. Mentre l'escolto, em ve al cap un calidoscopi. Penso que cada article en serà una part i el conjunt donarà un resultat bell, com passa quan observes aquest meravellós tub. En l'obra de la Marta hi ha intel·ligència, però també bellesa.

Em toca parlar de com la Marta ha deixat un senyal inesborrable en el meu «fer de mestre». Dit d'una altra manera: la pregunta que vull respondre és semblant a aquesta: quina part de la Marta Mata ha quedat incorporada a la meua manera de fer de mestre? Quina part de mi és de la Marta Mata?

Dins d'aquest apartat hi ha dues direccions. La primera és recordar les vegades que la Marta em va fer de mestra. Va ser durant els cursos d'estiu. Recordo el rigor intel·lectual del que explicava, de com sabia proposar activitats que milloressin la meua formació en el camp de la didàctica de la llengua i com cada activitat anava relacionada amb un coneixement més abstracte, més teòric. Darrere de les seves propostes hi havia un coneixement científic ben estructurat, ben fonamentat. Però amb aquest coneixement no n'hi ha prou, diguin el que diguin els que defensen que fer de mestre no és altra cosa que ser un bon instructor.

Fer de mestre vol dir fer que els alumnes de qui ets responsable aprenguin i, per tant, el coneixement científic s'ha de transformar en art i només es pot transformar en art quan s'individualitza, quan s'encarna, per dir-ho amb llenguatge teològic, quan es posa al servei de cada nen i de cada nena, amb nom, rostre i història concrets. La Marta sabia que no ensenyava als nens i a les nenes, sinó que el que volia és que en Pere i la Laura aprenguessin.

Després hi ha l'altra direcció, una direcció més informal i que a causa d'aquesta informalitat té una riquesa més potent encara. Sovint havia parlat amb la Marta sobre les criatures. Ella les respectava, les situava al bell mig de la seva reflexió. Encerts i errades, és clar, però sempre a favor dels nois i de les noies, dels nens i de les nenes. Vivia les criatures com peces úniques que ens necessiten, que necessiten els adults per anar-se fent humanes, per anar-se fent persones. Aquest és el nostre compromís i el sentit de la nostra funció: ajudem a fer-los mentre ens anem fent nosaltres.

I les estimava, però això no calia que m'ho digués, perquè només havia de contemplar com en parlava i com la mirada, en aquells moments, era més intensa, més com aquella llum que ens mostra les coses, però que no encega.

Marta Mata com un calidoscopi

Jaume Cela

Miquel Essomba, director de la revista, em comenta el monogràfic que preparen per retre homenatge a Marta Mata i em demana una col·laboració. Mentre l'escolto, em ve al cap un calidoscopi. Penso que cada article en serà una part i el conjunt donarà un resultat bell, com passa quan observes aquest meravellós tub. En l'obra de la Marta hi ha intel·ligència, però també bellesa.

Em toca parlar de com la Marta ha deixat un senyal inesborrable en el meu «fer de mestre». Dit d'una altra manera: la pregunta que vull respondre és semblant a aquesta: quina part de la Marta Mata ha quedat incorporada a la meua manera de fer de mestre? Quina part de mi és de la Marta Mata?

Dins d'aquest apartat hi ha dues direccions. La primera és recordar les vegades que la Marta em va fer de mestra. Va ser durant els cursos d'estiu. Recordo el rigor intel·lectual del que explicava, de com sabia proposar activitats que milloressin la meua formació en el camp de la didàctica de la llengua i com cada activitat anava relacionada amb un coneixement més abstracte, més teòric. Darrere de les seves propostes hi havia un coneixement científic ben estructurat, ben fonamentat. Però amb aquest coneixement no n'hi ha prou, diguin el que diguin els que defensen que fer de mestre no és altra cosa que ser un bon instructor.

Fer de mestre vol dir fer que els alumnes de qui ets responsable aprenguin i, per tant, el coneixement científic s'ha de transformar en art i només es pot transformar en art quan s'individualitza, quan s'encarna, per dir-ho amb llenguatge teològic, quan es posa al servei de cada nen i de cada nena, amb nom, rostre i història concrets. La Marta sabia que no ensenyava als nens i a les nenes, sinó que el que volia és que en Pere i la Laura aprenguessin.

Després hi ha l'altra direcció, una direcció més informal i que a causa d'aquesta informalitat té una riquesa més potent encara. Sovint havia parlat amb la Marta sobre les criatures. Ella les respectava, les situava al bell mig de la seva reflexió. Encerts i errades, és clar, però sempre a favor dels nois i de les noies, dels nens i de les nenes. Vivia les criatures com peces úniques que ens necessiten, que necessiten els adults per anar-se fent humanes, per anar-se fent persones. Aquest és el nostre compromís i el sentit de la nostra funció: ajudem a fer-los mentre ens anem fent nosaltres.

I les estimava, però això no calia que m'ho digués, perquè només havia de contemplar com en parlava i com la mirada, en aquells moments, era més intensa, més com aquella llum que ens mostra les coses, però que no encega.

La Marta: records de viatges

*Imma
Colomer*

Jo vaig tenir la sort de fer el primer curs de Rosa Sensat. Ho dic amb orgull. És una de les coses importants que m'han passat a la vida, i Marta Mata era la ideòloga i impulsora d'aquest invent. Aquest fet em va posar en contacte amb el món de colors. Dic el món de colors perquè en aquella època tot al meu voltant era gris.

La Marta que jo vaig conèixer era una fora de sèrie. Llavors tenia 40 anys i hi vaig continuar en contacte amb ella durant cinc anys. Després sempre he tingut l'antena disposada per captar els seus senyals: quan sentia el seu nom o veia una foto seva als diaris em passava allò que passa als gossos, que drecen les orelles.

Intel·ligent, sàvia, lluitadora, amb les idees molt clares. Sabia molt bé el que volia; constructiva, tot es podia fer, arreglar o pactar. No es movia amb rapidesa, però avançava quilòmetres. Mai feia moviments bruscs i recordo molt bé les seves mans, la manera d'agafar els papers o el bolígraf. Ho feia amb un tacte especial. Tenia una manera d'estar i de somriure una mica com la *Gioconda*. D'això dedueixo que era feliç amb el que estava fent. A punt sempre per descobrir una tècnica nova. Encomanava la seva energia i la seva curiositat intel·lectual.

Tinc un record inesborrable del viatge de deu dies que vam fer en

acabar el curs. Hi vam anar tretze persones amb tres cotxes. Objectiu: passejar pels Pirineus de Lleida i d'Osca. El cotxe de la Marta era un Citroen «Dos Cavalls» que sempre anava ple de gent que reia o feia gresca. Ens va ensenyar a mirar el paisatge, els edificis antics i les pedres d'una altra manera. I caminar, caminava, eh?

Amb totes les del curs era una mica marassa. Crec que nosaltres li anàvem molt bé i ella ens anava molt bé a nosaltres.

La Marta em va aconseguir una beca per anar a estudiar el bilingüisme a Gal·les. No és que m'interessés gaire, però tenia una necessitat urgent de sortir del país, de casa. I tot plegat va ser una experiència increïble. Em vaig passar mig any entre Londres i Gal·les. Ella va venir una setmana per fer el recorregut de les escoles gal·leses i ja ens veus a les dues, com dos pops en un garatge, sense saber gaire anglès, parlant amb els directors d'escola... Ens vam adonar que a Catalunya no ho estàvem fent gens malament. Les primeres pedres que propiciaren el descarrilament de la meva vida me les va proporcionar la seva coneixença. Això ho dic una mica de broma, perquè jo venia d'un món molt carca.

A través de la Marta vaig agafar amor a la nostra llengua, a la nostra història i a la nostra escola.

Tinc un plet amb l'Altíssim sense resoldre, perquè em sembla que hi ha gent que no s'hauria de morir mai, o més ben dit, no hauria d'envellir mai.

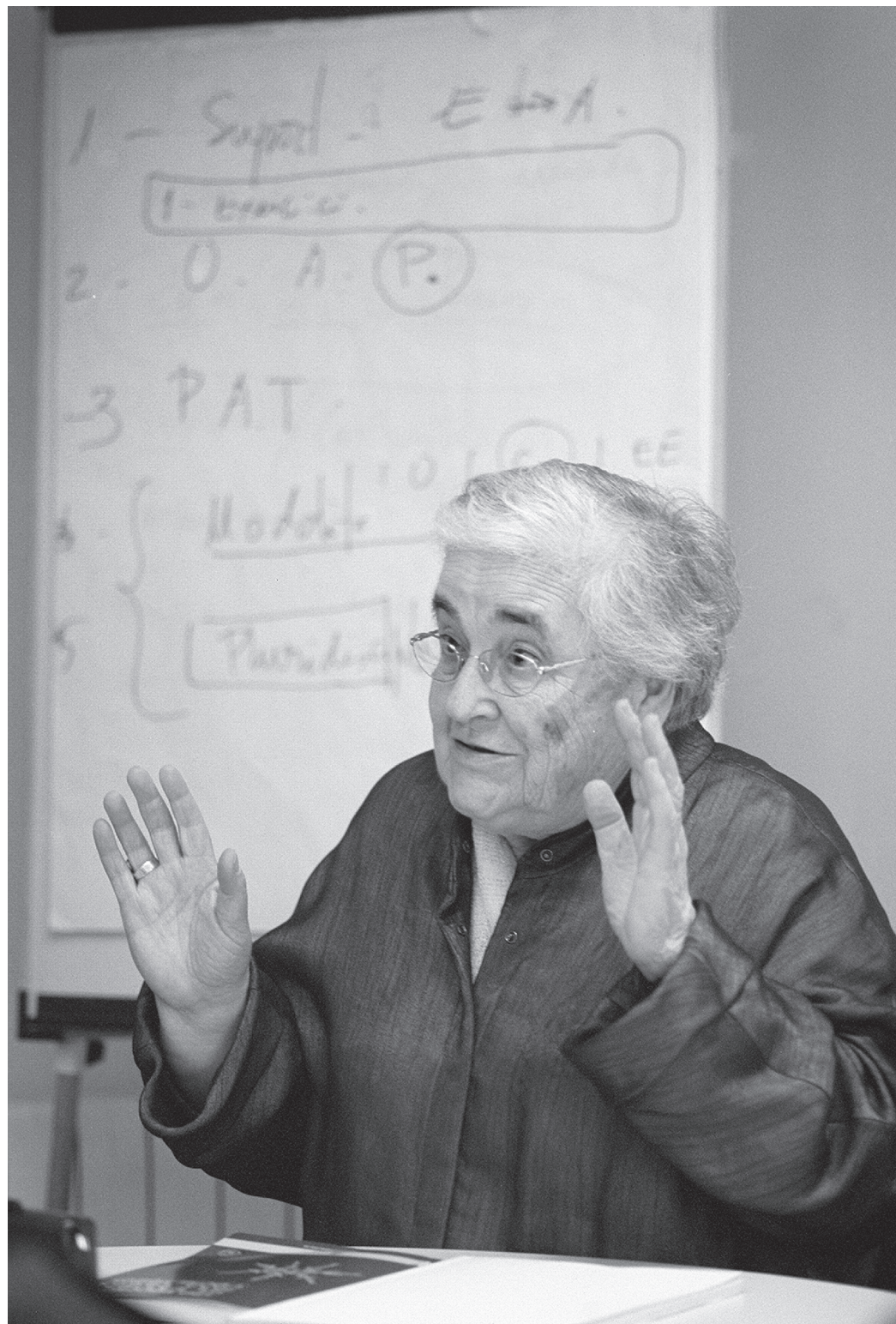

Foto: Consuelo Bautista. El País

La Marta: records de viatges

*Imma
Colomer*

Jo vaig tenir la sort de fer el primer curs de Rosa Sensat. Ho dic amb orgull. És una de les coses importants que m'han passat a la vida, i Marta Mata era la ideòloga i impulsora d'aquest invent. Aquest fet em va posar en contacte amb el món de colors. Dic el món de colors perquè en aquella època tot al meu voltant era gris.

La Marta que jo vaig conèixer era una fora de sèrie. Llavors tenia 40 anys i hi vaig continuar en contacte amb ella durant cinc anys. Després sempre he tingut l'antena disposada per captar els seus senyals: quan sentia el seu nom o veia una foto seva als diaris em passava allò que passa als gossos, que drecen les orelles.

Intel·ligent, sàvia, lluitadora, amb les idees molt clares. Sabia molt bé el que volia; constructiva, tot es podia fer, arreglar o pactar. No es movia amb rapidesa, però avançava quilòmetres. Mai feia moviments bruscs i recordo molt bé les seves mans, la manera d'agafar els papers o el bolígraf. Ho feia amb un tacte especial. Tenia una manera d'estar i de somriure una mica com la *Gioconda*. D'això dedueixo que era feliç amb el que estava fent. A punt sempre per descobrir una tècnica nova. Encomanava la seva energia i la seva curiositat intel·lectual.

Tinc un record inesborrable del viatge de deu dies que vam fer en

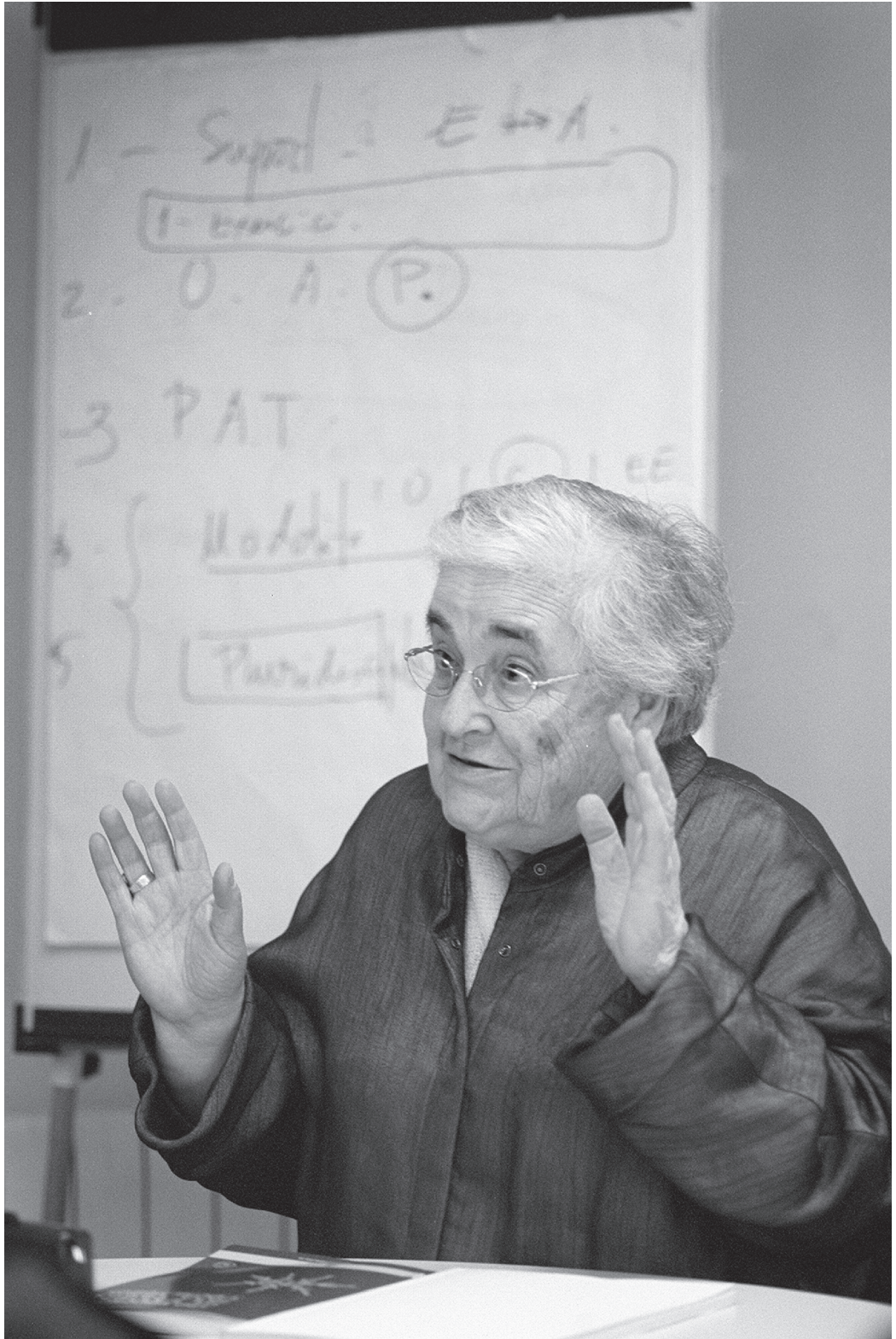
acabar el curs. Hi vam anar tretze persones amb tres cotxes. Objectiu: passejar pels Pirineus de Lleida i d'Osca. El cotxe de la Marta era un Citroen «Dos Cavalls» que sempre anava ple de gent que reia o feia gresca. Ens va ensenyar a mirar el paisatge, els edificis antics i les pedres d'una altra manera. I caminar, caminava, eh?

Amb totes les del curs era una mica marassa. Crec que nosaltres li anàvem molt bé i ella ens anava molt bé a nosaltres.

La Marta em va aconseguir una beca per anar a estudiar el bilingüisme a Gal·les. No és que m'interessés gaire, però tenia una necessitat urgent de sortir del país, de casa. I tot plegat va ser una experiència increïble. Em vaig passar mig any entre Londres i Gal·les. Ella va venir una setmana per fer el recorregut de les escoles gal·leses i ja ens veus a les dues, com dos pops en un garatge, sense saber gaire anglès, parlant amb els directors d'escola... Ens vam adonar que a Catalunya no ho estàvem fent gens malament. Les primeres pedres que propiciaren el descarrilament de la meva vida me les va proporcionar la seva coneixença. Això ho dic una mica de broma, perquè jo venia d'un món molt carca.

A través de la Marta vaig agafar amor a la nostra llengua, a la nostra història i a la nostra escola.

Tinc un plet amb l'Altíssim sense resoldre, perquè em sembla que hi ha gent que no s'hauria de morir mai, o més ben dit, no hauria d'envellir mai.

Recordant la Marta, davant d'un mar de blau lluent, tot just mogut per una lleugera tramuntana

Platja dura (fragment)

*Josep M.
Masjuan*

Són llaguts o balandres
els pensaments que em llisquen
pel llac de la memòria
de la cremada joventut?

Deixo que es trobin
paraules a l'atzar, deixo que em pugin
intensament records,
que encenguin fogueres,
que matin gels.

Camino encara sense crosses, menjo,
bec vi, m'agraden els llavis
incandescents.

A l'esplanada de l'ermita
s'hi feien arrossades.
Sé les graelles plenes

de carn i l'ombra
de les alzines
sureres.

No compliquis
gaire més els records.

Demana justos
els mots indispensables
per fer sorgir la imatge de les coses
passades.

Deixa-les anar
com un estel
des d'un turó.

Joan Vinyoli, 1973

El Port de la Selva, 30 d'octubre de 2006

El llegat de la Marta

No és fàcil escriure el darrer article d'un monogràfic de *Perspectiva Escolar* dedicat a la Marta ni explicitar-ne en poques paraules el llegat. Les persones que em precedeixen ja ho han dit pràcticament tot sobre la pedagoga, sobre la seva personalitat, les seves idees, el seu pensament, el seu treball com a mestra, com a política. Tampoc no és fàcil ressenyar les seves aportacions a *Perspectiva Escolar*, perquè aquestes aportacions no es troben només en el que ella ha escrit –i que, ben segur, serà objecte d'estudis profunds per part de les persones que en el futur vulguin analitzar el pensament i les aportacions educatives de la Marta–, sinó en el que ella ha dit en els consells de redacció o ha impulsat des de la revista i des de Rosa Sensat. La mateixa *Perspectiva* no es pot entendre sense la Marta. Hi va escriure, i molt, des del número 0 al darrer número abans de la seva mort (el 306, de juny de 2006).

Joan Pagès
 Consell de
 Redacció de PE

La Marta ens va ensenyar a ser i a fer de mestres. A estimar el nostre treball i l'escola. A comprometre'ns en un projecte educatiu que també era un projecte polític de país. A no arronsar-nos, a no fer-nos enrere, quan les conjuntures no ens eren favorables. A mirar el futur amb entusiasme i amb una dosi d'utopia suficientment carregada de realitat perquè no esdevingués inoperant. A creure en els nens i les nenes, en el seu potencial present i futur. A estimar les petites coses

de cada dia, les que realment fan canviar el món i les idees i conductes de les persones. A ser coherents, a no traïr el nostre pensament a la pràctica, ni a practicar allò en què no creiem. A utilitzar el passat per saber on som i d'on venim, però sobretot per construir el futur que volem.

El llegat de Marta és ample, ric, farcit de matisos. Voldria destacar-ne alguns grans aspectes: la importància que va atorgar a la formació integral dels nens i de les nenes com a futurs ciutadans i ciutadanes compromesos amb la democràcia i amb els drets humans, i als mestres i a les mestres com a agents fonamentals d'aquesta formació.

Per il·lustrar aquests aspectes recorreré a les seves pròpies paraules. A la presentació que va fer d'ella mateixa en els *Diàleg de Barcelona* que va mantenir amb Pilar Benejam (1987) –i que Pilar Benejam glossa a bastament en el seu treball sobre Marta Mata en aquest mateix número–,¹ deia:

«Per un mestre, tot moviment educatiu, i cada escola, i fins i tot cada nen, se situa en un punt definit per dues coordenades: la coordenada del temps, de la història, i la coordenada de l'espai, de l'espai humà, de la comunitat o país en què ens ha tocat viure. Aquestes dues coordenades ens traspassen i vénen i ens aporten jo no sé si un “haver” o “un deure”, i nosaltres les convertim en el nostre “deure” o en el nostre “haver”. Possiblement en totes dues coses. La nostra vida, la nostra educació, la nostra personalitat, és el resultat d'aquesta trobada d'espai i de temps humans, de com la fem.

»Per a un mestre, el repte és fer que els nens facin seu l'haver de la història passada, de la comunitat o les comunitats que li han donat vida, i es projectin en el deure del futur de la comunitat.»

Pel futur de la comunitat i de l'escola catalana, la Marta va combinar política i pedagogia. I també en aquest camp ens ha deixat un llegat important, una manera d'entendre les relacions entre l'educació i la política. Per a la Marta, quan la pedagogia tira del carro de la política, es poden aconseguir grans coses, es poden materialitzar aquells

1. MATA, Marta; BENEJAM, Pilar. *Diàlegs a Barcelona*. Conversa transcrita per X. Febrés. Ajuntament de Barcelona-Laia, 1987. Vegeu la solapa del llibre.

projectes i aquelles idees que s’han construït des de la pràctica i que han esperonat els mestres en el seu treball diari. Les idees de la Marta s’insereixen en una línia en la qual ja havien treballat i s’havien distingit altres insignes mestres ficats a polítics com la mateixa Marta ens recordava en el seu darrer article publicat a *Perspectiva Escolar* el passat mes de juny en referir-se a la tasca educativa realitzada per la II República. Aquestes són les seves paraules:

«(...) la pedagogia i l’Administració se’ns entrellacen, però només ho fan d’una manera positiva quan el tractor de la pedagogia tira el remolc de l’Administració, l’una i l’altra amb un únic objectiu social, l’educació dels nois, dels nois com són: fins observadors de la natura i del treball de l’home emparats dalt dels marges i integrats en la minisocietat carregada d’història concreta que és un poble, o nois que reben els estímuls de la gran creació humana que és la ciutat on viuen. Uns i altres, però amb el mateix objectiu, han de ser “ciutadans” en l’ample sentit de la paraula, ciutadans d’un poble que és Catalunya que té muntanyes i planes, pobles petits i grans ciutats i rius que reguen i rius que mouen fàbriques i un mar i uns camins i uns fils que ho comuniquen tot, amb altres pobles del món.»²

2. MATA, Marta. «L’escola rural», a *Perspectiva Escolar*, núm. 36, 1979, p. 54-57.

«Conjunció en els corrents de preparació i reivindicació, conjunció en les institucions i conjunció, potser la més important, entre els desigs del poble i l'acció del govern. Marcel·lí Domingo (ministre, mestre i català, una conjunció única) i Fernando de los Ríos (institucionalista i socialista, una conjunció més freqüent) van saber desvetllar i posar-se en contacte amb la set d'educació de la gent.»³

També la tasca política de la Marta va anar adreçada a «desvetllar i posar-se en contacte amb la set d'educació de la gent». El seu llegat ens ha de permetre seguir aquest camí i aprofundir-lo amb tot allò que la societat de la informació i de la comunicació ha posat al nostre abast.

La política, tal com l'entenia la Marta, havia de tenir, ha de tenir, com a finalitat la formació integral dels nens i de les nenes, dels nois i de les noies per fer-los ciutadans «en el ample sentit de la paraula», és a dir, per comprometre'ls amb el seu país i amb la democràcia, amb la humanitat i amb les drets humans, per preparar-los per participar en la construcció del món i del futur. I per fer-ho de manera crítica i amb imaginació.

La Marta va compartir –va animar– les idees del grup de treball de Rosa Sensat que va elaborar una proposta d'educació cívica. En el pròleg, hi deia:

«És ara que, amb la ploma tremolosa pel record del passat i la incertesa del futur, però carregada de la dignitat que donen la lluita i el treball, i la voluntat de contribuir a l'educació democràtica, que podem dir: “L'educació del nen com a ciutadà dins el context d'una societat democràtica ha de ser actualment un dels objectius fonamentals de l'educació, per fer del nen una persona responsable, participativa en la vida comunitària: social, econòmica, política. Cal que cada ciutadà esdevingui un element actiu, solidari, tolerant...”»⁴

En aquesta tasca de formar als joves de manera integral, com a ciutadans, el paper dels mestres, i de la seva formació, és fonamental.

3. MATA, Marta. «La conjunció astral de l'educació en la Segona República», a *Perspectiva Escolar*, núm. 306, 2006, p. 2-7.

4. MATA, Marta. «Pròleg», a PAGÈS, J. et al. *L'Educació Cívica a l'escola*. Barcelona: Rosa Sensat/Edicions 62, 1981, p. 5-6.

La Marta va dedicar als mestres una atenció preferent durant tota la seva vida com evidència el seu paper en la fundació de Rosa Sensat i les diferents tasques polítiques en les quals va participar. El llegat de la Marta en aquest sentit és especialment enriquidor davant dels reptes que ens planteja el futur. Una relectura, per exemple, dels seus treballs en els números 0 –desembre 1974– i 41 –gener de 1980– de *Perspectiva Escolar* ens permet copsar la importància que va atorgar al mestre i a la mestra i els esforços que va fer per a la seva formació. I ens pot donar idees sobre com preservar i fer avançar el seu llegat en temps de canvi. Per a la Marta, «l'obstinat disegni de compartir el “fer de mestre”, per damunt i al fons de qualsevol tema concret” la va portar a pronunciar-se sobre aspectes tan delicats com “qui pot ser mestre?”, “quan serà mestre?”, “on, com, amb qui serem mestres?” i “fins quan serem mestres?”.» (1980). En aquest «obstinat disegni», i preocupació, pel fet de ser mestre i pel fer de mestre, la Marta va assenyalar algunes coses que avui i en el futur immediat continuen tenint molt sentit: el canvi només és possible si és desitjat i si el preparem nosaltres mateixos. Aquest canvi, però, ha de portar a nous canvis: mai arribarem a aquella situació ideal que pugui perdurar pels segles dels segles.

«Ens estem preparant a aquest canvi [el de la formació de mestres], i creiem que preparar-nos per al canvi és un element de canvi.»⁵

«Mestrestant anirem recomençant el vol d'horitzó, i potser d'aquí cinc anys algú altre en el monogràfic de *Perspectiva Escolar* ens farà veure altres qüestions d'aquest apassionant “ser mestre”.»⁶

En aquest pensar i repensar «el ser mestre», «el fer de mestre», la Marta hi va dedicar bona part de la seva vida fins al darrer moment. Va utilitzar des de la seva pròpia experiència com a alumna en l'escola republicana, l'experiència de la seva mare –l'Àngels Garriga– com a mestra, l'experiència d'altres mestres catalans i d'arreu del món i va saber utilitzar la història com un element clau per a la construcció del futur.

Les idees, el pensament, la tasca realitzada per la Marta Mata ens han de servir, si les sabem utilitzar de manera creativa com ella va saber utilitzar les d'altres grans mestres i pedagogs, de brúixola, de cartes nàutiques per arribar a un port al qual probablement mai no arribem: el de l'escola somiada. «En matèria d'educació, ens deia, mai no hi ha totes les idees acabades enlloc; cal que les idees de cada moment siguin transportades al món de l'educació. Però és evident que l'experiència històrica d'aquí resulta importantíssima.»⁷

Ara l'experiència de la Marta, històrica ja, ens haurà de servir per fer camí i per saber aprofitar les conjuncions astrals que ens permetin, convertint el seu pensament en un potent astre, fer un pas més en la llarga tasca que la Marta va continuar com a testimoni i memòria d'un passat que va anar adquirint sentit, i en pot seguir adquirint encara més, quan es projecta cap al futur. Per construir aquest futur, per preservar la memòria de la Marta, a partir d'ara Marta hem de ser tots.

5. MATA, Marta. «La formació del mestre. Presentació», a *Perspectiva Escolar*, núm. 0, 1974, p. 2-3.

6. MATA, Marta. «Ser mestre», a *Perspectiva Escolar*, núm. 41, 1980, p. 2-5.

7. *Diàlegs a Barcelona*, p. 9.

Biografia de Marta Mata i Garriga

1926. Neix a Barcelona el 22 de juny. Fa el parvulari i la primària als Grups Escolars Baixeres i Pere Vila i comença el batxillerat a l'Institut-Escola del Parc de la Ciutadella.

1944. Convalescent d'una malaltia, es trasllada a la casa familiar, cal Mata de Saifores, un petit poble del Penedès, on comença a treballar en l'educació del temps lliure dels infants seguint les orientacions de la seva mare la mestra Àngels Garriga, que des de 1946 s'ha retirat a causa d'una paràlisi. Viuen a Saifores fins al 1965.

1957. Acaba els estudis de llicenciatura de Filosofia i Lletres, que ha fet en règim de lliure des de Saifores i continua amb els cursos de doctorat.

Fora de la universitat busca el mestratge d'Alexandre Galí, Artur Martorell i Jordi Rubió. Des de Saifores col·labora en l'inici de l'escola Talitha, el 1956, i d'uns primers grups de renovació pedagògica.

1959. Fa una primera sortida a Ginebra per estudiar el fons de llibre de text del *Bureau International d'Éducation* on coneix Pere Rosselló. També des de Saifores assessora pedagògicament les editorials Nova Terra i La Galera, i la revista *Cavall Fort*, i treballa en

algunes publicacions de l'«Instituto Nacional del Libro Español» i de les editorials Teide i Vicens Vives.

1965. Torna a Barcelona. Amb un equip de mestres de diverses escoles, M. Antònia Canals, M. Teresa Codina, Jordi Cots, Pere Darder, Enric Lluch, Anna M. Roig, i amb el suport d'alguns pares d'alumnes d'aquestes escoles, inicia de manera clandestina l'Escola de Mestres Rosa Sensat, a la qual es dedica a temps complet.

El mes d'octubre del mateix any, amb la modèstia que imposen les circumstàncies i amb l'ambició de recuperar allò que s'havia perdut, es proposa fer, en un sol curs, el Curs de Tarda de Rosa Sensat per a mestres, una formació similar a la dels tres cursos dels Estudis Normals de la Mancomunitat. Com a Curs de Tarda es manté durant set anys, però la formació permanent continua amb altres modalitats.

1966. El mes de juliol té lloc la primera Escola d'Estiu de la postguerra en clandestinitat. Una escola d'estiu que pretén seguir també el model d'Escola d'Estiu de la Mancomunitat. Aquest mateix any estableix relacions amb mestres renovadors de tot Catalunya, les Illes, el País Valencià i el País Basc.

Des de Rosa Sensat i durant deu anys, es connecta amb grups de mestres que treballen en la renovació pedagògica en diverses zones d'Espanya i Portugal. També amb professors universitaris i institucions de França, Gran Bretanya, l'URSS, Xile i Itàlia. Durant aquests anys, a més de treballar en una concepció de la formació practicoteòrica dels mestres, s'especialitza en l'ensenyament de la llengua en situació de contacte de llengües i en la didàctica de la llengua escrita i la fonologia catalana i castellana.

1972. Participa en l'inici de l'Escola de Mestres de Sant Cugat de la Universitat Autònoma de Barcelona, on fa cursos de Didàctica de la Llengua i de Pedagogia, de manera intermitent fins al 1977.

1974. Impulsa la creació de la revista *Perspectiva Escolar*.

1975. Presenta la declaració de la X Escola d'Estiu: *Per una nova Escola Pública*.

1975-77. Prepara la tesi doctoral sobre «Metodologia de la llengua escrita a Catalunya», la qual resta inacabada a partir de la seva dedicació a la política activa.

1976. S'afilia a Convergència Socialista que esdevé el mateix any el Partit Socialista de Catalunya i finalment el Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE).

1976-80. Treballa unes hores setmanals a l'ICE de la UAB, en qüestions d'ensenyament del català i com a responsable d'Investigació.

1977. Les eleccions d'aquest any la porten al «Congreso de los Diputados» de Madrid per la circumscripció de Barcelona. Torna a ser-ne elegida el 1979.

1980. Deixa el «Congreso», i és elegida diputada al Parlament de Catalunya per la circumscripció de Tarragona.

1982-83. Participa de manera rellevant en l'organització i la realització del I Congrés de Moviments de Renovació Pedagògica, que patrocina el Ministeri d'Educació.

1983-84. És senadora en representació del Parlament de Catalunya.

1984. Torna a ser elegida diputada al Parlament de Catalunya per la circumscripció de Barcelona, càrrec que deixa el 1988.

1986-2002. Membre del «Consejo Escolar del Estado», com a personalitat del camp de la renovació pedagògica, des de la seva creació fins que dimiteix per desacord amb l'actitud no participativa del ministeri.

1987-91. Coordina l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona.

1987-95. És regidora de l'Ajuntament de Barcelona durant dos mandats. Aquests vuit anys s'ocupa de l'Àrea d'Educació. Sota el seu mandat el 1990 se celebra el I Congrés de Ciutats Educadores.

1987-95. Membre del Consell Escolar de Catalunya com a representant de la Federació de Municipis.

1990-95. Presidenta del Consell Escolar Municipal de Barcelona, per delegació de l'alcalde.

1993-96. És senadora electa per la circumscripció de Barcelona.

En tots els mandats parlamentaris ha treballat en els temes i comissions d'Educació i Cultura i concretament en els textos constitucional i estatutari d'Educació i en els de diverses lleis, LOECE, LODE, normalització lingüística, pas de les escoles del CEPEPC a públiques, Consells Escolars, LOGSE. Ha presentat proposicions de llei i altres propostes per a diversos temes educatius, d'una manera especial en el camp de l'educació dels infants fins a tres anys.

2003-04. Coordina el programa «El Fòrum a les escoles» dins el Fòrum Barcelona 2004.

2004. El 7 de maig és nomenada presidenta del «Consejo Escolar del Estado», càrrec que exerceix fins a la seva mort.

2006. Mor a Barcelona el dia 27 de juny.

Ha rebut les distincions següents:

- Medalla d'Alfonso X el Sabio (1990).
- Filla il·lustre de Banyeres del Penedès, municipi al qual pertany Saifores (1995).
- Medalla d'Or de Barcelona al Mèrit Científic (2 de setembre de 1997).
- Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya (21 d'octubre de 1997).
- Doctora Honoris Causa per la Universitat Autònoma de Barcelona (5 de maig de 1999).
- Premi Ramon Fuster del Col·legi de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya (18 de desembre de 2001)
- Gran Cruz de la Orden de Carlos III, concedida a títol pòstum pel Consell de Ministres del 30 de juny de 2006.

Articles de Marta Mata publicats a la revista *Perspectiva Escolar*

- 1974 «La formació del mestre». *Perspectiva Escolar*, núm. 0 (desembre 1974), p. 2-3
- 1974 «Examen de la Normal». *Perspectiva Escolar*, núm. 0 (desembre 1974), p. 14-22
- 1974 «Els llibres a classe». *Perspectiva Escolar*, núm. 0 (desembre 1974), p. 47
- 1975 «Carta abierta a D. Cruz Martínez Esteruelas». *Perspectiva Escolar*, núm. 1 (març 1975), p. 55-56
- 1975 «La mort d'Hermínio Almendros». *Perspectiva Escolar*, núm. 1 (març 1975), p. 54-55
- 1975 «Un monogràfic de llengua?». *Perspectiva Escolar*, núm. 2 (maig 1975), p. 2-3
- 1976 «Formació d'educadors. L'experiència de reciclatge i els seus criteris a "Rosa Sensat"». *Perspectiva Escolar*, núm. 7 (maig 1976), p. 12-15
- 1977 «Congrés de Cultura Catalana. Aportacions de l'escola». *Perspectiva Escolar*, núm. 11 (gener 1977), p. 2-3
- 1977 «Aportacions per a una història de la didàctica de la lectura a Catalunya». *Perspectiva Escolar*, núm. 14 (abril 1977), p. 2-9
- 1977 «La globalització en la primera etapa». *Perspectiva Escolar*, núm. 19 (nov. 1977), p. 22-25

- 1978 «La biblioteca escolar a Catalunya». *Perspectiva Escolar*, núm. 22 (febrer 1978), p. 3-7
- 1978 «Núria Ramos i Pagans». *Perspectiva Escolar*, núm. 28 (octubre 1978), p. 40-41
- 1979 «Els nens, l'escola i la televisió». M. Mata; M. J. Udina. *Perspectiva Escolar*, núm. 31 (gener 1979), p. 2-5
- 1979 «Perspectiva en l'educació del nen petit». *Perspectiva Escolar*, núm. 34 (abril 1979), p. 2-4
- 1979 «L'Escola rural». *Perspectiva Escolar*, núm. 36 (juny 1979), p. 54-57
- 1979 «Què farem amb les faltes d'ortografia?». *Perspectiva Escolar*, núm. 38 (octubre 1979), p. 18-22
- 1979 «L'escola i la immigració en temps de la República. 1. Records de l'escola». *Perspectiva Escolar*, núm. 40 (desembre 1979), p. 4-8
- 1980 «Ser mestre...» *Perspectiva Escolar*, núm. 41 (gener 1980), p. 2-5
- 1980 «Tres dècades de la literatura infantil». *Perspectiva Escolar*, núm. 43 (març 1980), p. 2-8
- 1980 «Pau Vila i Jean Piaget». *Perspectiva Escolar*, núm. 49 (novembre 1980), p. 5-52
- 1980 «Pau Vila, mestre». *Perspectiva Escolar*, núm. 50 (desembre 1980), p. 20-25
- 1981 «Els nous programes d'Educació General Bàsica a les comunitats autònomes. Llengua i ciències socials». *Perspectiva Escolar*, núm. 56 (juny 1981), p. 14-16
- 1982 «Les fonts i el marc de l'Institut-Escola». *Perspectiva Escolar*, núm. 63 (març 1982), p. 2-9
- 1982 «Família, societat, escola bressol». *Perspectiva Escolar*, núm. 64 (abril 1982), p. 46-47
- 1982 «Fa cinquanta anys...». *Perspectiva Escolar*, núm. 68 (octubre 1982), p. 2-3
- 1983 «La llengua al llarg dels cicles». *Perspectiva Escolar*, núm. 75 (maig 1983), p. 17-19
- 1984 «Escola "nacional"». *Perspectiva Escolar*, núm. 83 (març 1984), p. 19-23
- 1984 «L'escriptura i el nen». M. Mata; A. Oliveras; D. Rius. *Perspectiva Escolar*, núm. 86 (juny 1984), p. 10-14
- 1984 «L'estudi de la llengua escrita a "Rosa Sensat"». *Perspectiva Escolar*, núm. 89 (novembre 1984), p. 2-4

- 1984 «En defensa del mestre». *Perspectiva Escolar*, núm. 90 (desembre 1984), p. 34-35
- 1985 «Proposició de Llei de Consells Escolars (Entrevista)». *Perspectiva Escolar*, núm. 94 (abril 1985), p. 52-54
- 1985 «Rosa Sensat, vint anys». *Perspectiva Escolar*, núm. 100 (desembre 1985), p. 2
- 1986 «Participació i territorialització al Regne Unit». *Perspectiva Escolar*, núm. 101 (gener 1986), p. 22-26
- 1986 «L'associacionisme dels mestres per la renovació pedagògica de Catalunya». *Perspectiva Escolar*, núm. 105 (maig 1986), p. 14-17
- 1986 «Alexandre Galí, mestre de mestres». *Perspectiva Escolar*, núm. 108 (octubre 1986), p. 57-61
- 1987 «La formació del primer mestre». *Perspectiva Escolar*, núm. 111 (gener 1987), p. 21-25
- 1987 «L'ensenyament al Parlament». *Perspectiva Escolar*, núm. 114 (abril 1987), p. 21-24
- 1987 «Els drets lingüístics del nen a la nostra escola». *Perspectiva Escolar*, núm. 115 (maig 1987), p. 7-12
- 1989 «En memòria de Ferrer i Guàrdia». *Perspectiva Escolar*, núm. 140 (desembre 1989), p. 41-46
- 1990 «Les profecies, quinze anys després». *Perspectiva Escolar*, núm. 146 (juny 1990), p. 29-35
- 1993 «Civisme i urbanitat». *Perspectiva Escolar*, núm. 176 (juny 1993), p. 73-78
- 1994 «Artur Martorell, mestre al servei de l'Administració pública». *Perspectiva Escolar*, núm. 185 (maig 1994), p. 61-68
- 1995 «Sala Angeleta Ferrer». *Perspectiva Escolar*, núm. 191 (gener 1995), p. 63-65
- 1995 «Parlament en record de Biel Dalmau». *Perspectiva Escolar*, núm. 193 (març 1995), p. 54-55
- 1996 «Oriol Martorell des de la seva promoció». *Perspectiva Escolar*, núm. 210 (desembre 1996), p. 41-48
- 1997 «Reconeixement. Medalla al mèrit científic. Parlament de Marta Mata en l'acte de lliurament». *Perspectiva Escolar*, núm. 218 (octubre 1997), p. 69
- 1998 «Galeria de mestres: Carme Serrallonga (1909-1997)». *Perspectiva Escolar*, núm. 221 (gener 1998), p. 74-77
- 1999 «Història de mestres, històries de vida. Àngels Garriga (1898-1967), mestra i escriptora». *Perspectiva Escolar*,

- núm. 236 (juny 1999), p. 62
- 2003 «Participació ciutadana. Què pot interessar del Fòrum Barcelona 2004 al món de l'educació?». *Perspectiva Escolar*, núm. 273 (març 2003), p. 69
- 2003 «Irmans, irmans galegos...». *Perspectiva Escolar*, núm. 274 (abril 2003), p. 38
- 2003 «Participació ciutadana. Els infants, la pau, la guerra i allà lluny el Fòrum». *Perspectiva Escolar*, núm. 276 (juny 2003), p. 83
- 2004 «Valors. La suggestió d'uns vocabularis». *Perspectiva Escolar*, núm. 282 (febrer 2004), p. 57
- 2004 «Diversitat cultural, sostenibilitat i pau. Fòrum 2004. Primera valoració d'un programa». *Perspectiva Escolar*, núm. 285 (maig 2004), p. 2-9
- 2005 «Montserrat Falcó, mestra». Marta Mata; Roser Planas. *Perspectiva Escolar*, núm. 292 (feb. 2005), p. 79
- 2006 «La conjunció astral de l'educació en la Segona República». *Perspectiva Escolar*, núm. 306 (juny 2006), p. 2-7